Tieslietu Ministrijas
№ 3/4 Vēstnesis 1929

Ienākuma nodokļa uzlikšana pēc dzīves izdevumiem.

Dzīves izdevumi sastādās no sumām, kuŗas persona izdod savām un savas ģimenes vajadzībām; pēdējās savukārt izpaužas dažādu priekšmetu patēriņā un lietošanā, kā ari citu personu pakalpojumu lietošanā. Šos izdevumus persona parasti sedz no saviem gada ienākumiem un tamdēļ izdevumos zināmā mērā atspoguļojas personas ienākumi. Lai pēdējos apliktu ar nodokli pilnos apmēros (visus ienākumus), nepieciešama vispirms labi attīstīta nodokļu technika un valsts varas griba priekš tādas nodokļu politikas. Kamēr nav šo faktoru, tikmēr valstu budžetos sastopami tikai dažādi parciāli nodokļi šaurākos vai plašākos apmēros: nodokļi no patēriņa priekšmetiem (muitas, akcizes), no nekustamas mantas, tirdzniecības un rūpniecības ienākuma, pie mantas īpašnieku maiņas u. t. t.

Agrākos laikos sevišķi liela loma piekrita patēriņa nodokļiem, jo to uzlikšanas kārtība vienkāršāka un tie dod valsts kasei lielas sumas. Bet šie nodokļi, ja ar tiem aplikti plašu tautas masu patēriņu priekšmeti, gulstas uz maksātājiem pārāk nevienlīdzīgi, kamdēļ jaunākos laikos tie vispār sašaurinās un dažās valstīs tiek pat koncentrēti tikai uz nedaudziem un pie tam ne pirmās vajadzības patēriņa priekšmetiem.

Jaunākos laikos, kad nodokļu uzlikšanas technika jau vairāk attīstījusies un valsts politikas noteikšanā arvienu vairāk un vairāk sāk piedalīties ari plašākas tautas aprindas, indirektais nodokļu ņemšanas veids aizvien sašaurinās un valstis pāriet uz pilsoņu ienākumu aplikšanu tiešā veidā, resp. uz vispārīgo ienākuma nodokli.

1925. gada sākumā visā pasaulē pastāvēja jau 127 ienākuma nodokļa likumi. No tiem uz Eiropu krīt 40, uz Āziju 33, uz Afriku 10, uz Ameriku 34 un uz Australiju 10. Šis nodoklis sevišķi izplatījies 20. gadu simtenī.

Modernās valstis cenšas uzlikt nodokļus saviem pilsoņiem samērā ar viņu maksāšanas spējām. Pēdējās savukārt ir iespējams konstatēt tikai tad, ja ir zināmi v i s i personas ienākumi. Tamdēļ ari pareizi izveidotos ienākuma nodokļa likumos tiek paredzēta visu personas zināmā laika periodā faktiski gūto ienākumu aplikšana ar šo nodokli, atvelkot ienākuma gūšanas, uzturēšanas, nodrošināšanas izdevumus, parādu procentus u. t. t., kā arī ievērojot eksistences minimumu (neapliekamo ienākumu) un maksātāja ģimenes stāvokli.

Bet, neraugoties uz to, cik pilnīgi arī nebūtu organizēts aplikšanas aparats, nodokļu prakse var sastapties un nereti arī sastopas ar tādām grūtībām maksātāju faktisko ienākumu konstatēšanā, ka viņa ir spiesta apmierināties tikai ar zināma minimāla ienākuma aplikšanu, kuŗu var noteikt indirektā veidā ar dažādām ārējām pazīmēm: kā maksātāja dzīves veidu, viņa izdevumiem savas un ģimenes dzīves vajadzībām u. t. l. Tādas grūtības ienākumu konstatēšanā rodas, kad apliekamā persona savus ienākumus slēpj, nemaz tos nedeklarējot noteiktā kārtībā, vai ari uzdodot tos tādā mazā apmērā, kuŗš nestāv nekādā samērā ar viņas dzīves izdevumiem. Ja apliekamā persona nemaz nav iesniegusi paziņojumu par saviem ienākumiem vai ari uzrādījusi tos mazākos apmērus, nekā faktiski guvusi, bet nodokļa iestādēm viņas ienākumu avoti zināmi, tad tāda persona tomēr apliekama pēc viņas faktiski gūtiem ienākumiem. Turpretim, ja nodokļa iestādēm nav nekādas iespējas konstatēt apliekamās personas ienākumu avotus, bet viņas dzīves izdevumi pēc nodokļu iestāžu ziņām pārsniedz eksistences minimumu (brīvo ienākumu), tad atliekas tikai aplikt tādu personu pēc viņas dzīves izdevumiem.

Šāds ienākuma nodokļa uzlikšanas veids tomēr atzīstams tikai kā i z ņ ē m u m s no vispārējās šī nodokļa uzlikšanas kārtības. Pielietojot to biežāki vai pat pārvēršot to par masu

parādību, var nodarīt valsts kasei ievērojamus zaudējumus. Uzliekot nodokli pēc dzīves izdevumiem, apliek tikai zināmu minimālu personas ienākumu. Faktiskais ienākums, turpretīm, nereti būs ievērojami lielāks, jo parasti ne viss ienākums tiek patērēts, bet gan zināma daļa no gada ienākuma, kārtīgi saimniekojot, tiek ietaupīta. Šī ietaupītā ienākuma daļa aiz tāda aplikšanas veida izslīd no nodokļa. Tamdēļ ari šāds aplikšanas veids piemērojams tikai tādos gadījumos, kad nodokļa iestādei citas izejas vairs nav. Tas apstāklis, ka dzīves izdevumu konstatēšana dažreiz ir vieglāka nekā ienākumu konstatēšana, nedrīkst būt par motivu šādas aplikšanas formas pielietošanai. Protams, ari faktisko dzīves izdevumu apmēru nav iespējams noteikt pilnīgi, jo ārējās pazīmes (dzīves veids, dzīvokļa lielums, apkalpotāju skaits u. t. t.) var dot tikai zināmu apmēra jēdzienu, un konstatētā summa var izrādīties augstāka vai zemāka nekā īstā. No ienākuma indirekta novērojuma var savukārt ciest kā apliekamā persona, tā ari valsts kase. Bet ja nu tādā veidā noteiktais ienākums, resp. dzīves izdevumi izrādās par augstākiem nekā faktiski bijuši, tad pārmetumus par to apliekamā persona bieži vien var taisīt tikai pati sev: no nodokļa pārmaksas viņa varēja izvairīties, uzdodot savus faktiskos ienākumus. Valsts kasei, turpretīm, jāapmierinās ar mazāko ļaunumu. Apliekamās personas īstās maksāšanas spējas tādos gadījumos paliek fiskam nezināmas. Tās zin tikai pats nodokļa maksātājs. Tā kā uzliekot nodokli pēc dzīves izdevumiem, faktiskie apliekamās personas ienākumi paliek nodokļu iestādēm nezināmi un viņu apliek tikai samērā ar to ienākumu, kuŗu viņa izlieto savas dzīves vajadzību segšanai, tad šādos gadījumos nav pielaižama ari ienākumu gūšanas, uzturēšanas un nodrošināšanas izdevumu, parādu procentu un t. t. atvilkšana.

Nevar atzīt par pareizu ienākuma nodokļa uzlikšanu pēc dzīves izdevumiem tādām personām, kas sedz savus izdevumus ar ienākumiem, kuŗi no šī nodokļa atbrīvoti (piem. ārzemēs gūtie un tur jau ar nodokli apliktie ienākumi); tāpat personas, kas dzīvo no kapitala (ne kapitala ienākuma), kuŗš jau agrākos

gados aplikts ar nodokli kā ienākums u. t. l. Ienākuma nodokļa uzlikšana tādām personām būtu izskaidrojama vienīgi ar šaurām fiska interesēm un runātu pretīm modernās nodokļu teorijas un arī prakses principiem, jo tāda aplikšanas kārtība novestu pie dubultiem vai pārmērīgiem nodokļiem.

Kā no teiktā redzams, nodokļa uzlikšana pēc dzīves izdevumiem var aizskart diezgan lielā mērā kā fiska, tā ari nodokļa maksātāju intereses, ja šāda aplikšanas kārtība nav pietiekoši ar likumu regulēta. Atļaujot šāda aplikšanas veida piemērošanu ari tādos gadījumos, kad priekš tā nav spiedīgas vajadzības un nedodot vispārīgi likumā konkrētus norādījumus, var pavedināt nodokļu iestādes uz ienākumu paviršu vai patvaļīgu novērtēšanu. Lai pasargātu valsts kasi no lieliem zaudējumiem un godīgus nodokļu maksātājus — no liekām nepatikšanām, tad nepieciešams ienākuma nodokļa likumā pareizi aprādīt, kādos īsti gadījumos šāds nodokļa uzlikšanas veids pielietojams, uz kādiem ienākumiem tas nav attiecināms u. t. t.

Šāds aplikšanas veids tiek praktizēts vairākās valstīs, bet precizi nosacījumi par to atrodami gan vēl reti.

Mūsu Noteikumos par ienākuma nodokli paredzēta nodokļa uzlikšana pēc dzīves izdevumiem jau no pašu šo Noteikumu pieņemšanas laika.

Pēc Noteikumu 5. panta (1920. g. 20. apriļa redakcijā)[1]):

> „Personas, kuŗas nodzīvojušas Latvijā vismaz 3 mēnešus (2. p. I. pkts) un nav apliktas jau par ienākumiem no Latvijā esošiem nekustamiem īpašumiem un tirdzniecības-rūpniecības uzņēmumiem, apliekamas ar nodokli samērā ar viņu izdevumiem priekš dzīves, neskatoties uz to, no kādiem līdzekļiem šos izdevumus sedz."

Saskaņā ar Noteikumiem[2]) 1920. g. 20. apriļa redakcijā, personas, kuŗas nodzīvojušas Latvijā vismaz 3 mēnešus, bij apliekamas līdzīgi tādām, kuŗas dzīvoja Latvijā pastāvīgi, t. i.

---

[1]) Lik. kr. 1920. un 1921. g. papild. Nr. 61.

[2]) Turpmāk „Noteikumi par ienākuma nodokli" apzīmēti saīsinātā veidā — „Noteikumi".

no visiem ienākumiem, izņemot tieši Noteikumos aprādītos (sal. Noteikumu 2. p. 1920. g. 20. apriļa redakcijā). Pēc citētā panta, ja persona bij jau aplikta ar šo nodokli no Latvijā esošās nekustamas mantas vai tirdzniecības un rūpniecības uzņēmuma ienākuma, viņu pēc dzīves izdevumiem aplikt nevarēja, raugoties uz to, vai viņa deklaraciju par saviem ienākumiem iesniegusi vai ne un vai viņas deklarētais ienākums saskan ar viņas dzīves izdevumiem. Kaut ari ienākums no minētiem avotiem bij uzdots nesamērīgi mazāks par faktisko un tas tālu vēl nesedza maksātāja dzīves izdevumus, viņu tomēr pēc dzīves izdevumiem aplikt nevarēja.

No otras puses, pieturoties pie šī panta teksta, varēja aplikt pēc dzīves izdevumiem ari tādas personas, kuŗas bij uzrādījušas ienākumus no citiem avotiem (kapitala, darba algas un t. t.), izņemot Latvijā esošu nekustamu mantu, tirdzniecības un rūpniecības uzņēmumus. Aplikšanas veida izvēles tiesības tādos gadījumos piekrita nodokļa komisijām. Kā redzams, tāda aplikšanas kārtība nevarēja apmierināt ne fisku, nedz nodokļa maksātājus. Visvairāk gan laikam no tās nācās ciest valsts kasei, bet nodokļa maksātājiem tā radīja raizes tanīs gadījumos, kad viņu dzīves izdevumus nodokļu komisijas bij novērtējušas augstāk par faktiski gūto ienākumu. Turpretīm tiem ienākuma slēpējiem, kuŗiem bez Latvijā esošās nekustamās mantas, tirdzniecības un rūpniecības uzņēmumiem bij vēl citi apliekamu ienākumu avoti, tāda aplikšanas kārtība bij izdevīga, jo pēdējo ienākumu neuzrādīšanas gadījumā viņus tik un tā pēc dzīves izdevumiem aplikt nevarēja; sliktākā gadījumā uz viņiem varēja krist tikai nodokļa sods (līdz 1000 rbļ.) par deklaracijas neiesniegšanu (Not. 43. p.).

Lai novērstu minētos trūkumus, 1921. g. 22. februarī Noteikumu 28. pantu papildināja ar šādu piezīmi:[1])

„Ja maksātājs iesniegtā paziņojumā uzrādījis tādu ienākuma sumu, kuŗa nestāv nekādā samērā ar viņa dzīves izdevumiem, vai nemaz nav iesniedzis paziņojumu,

---

[1]) Lik. kr. 1921. g. Nr. 48.

tad nodokļu komisija var noteikt apliekamo ienākuma summu pēc viņa dzīves izdevumiem."

Ar šīs piezīmes izdošanu Noteikumu 5. panta I. daļa patiesībā ir kļuvusi lieka. Personas, kas nodzīvojušas Latvijā maksāšanas gadā 6 mēnešus, jau pēc 2. p. 1. pkta ierindojamas nodokļa maksātājos un viņām līdz ar to, pēc 27. panta, jāuzdod visi apliekamie ienākumi. Tādas personas aplikšanas ziņā ne ar ko vairs neatšķiras no Latvijā pastāvīgi dzīvojošām personām. Sākot ar 1921. gadu, 5. pantā (ari 2. p. 1. pktā) minētās personas, ja viņas nemaz nav iesniegušas paziņojumu (deklaraciju) par saviem ienākumiem, vai ari uzdevušas ienākumus tādos apmēros, kuŗi mazāki par viņu dzīves izdevumiem, apliekamas samērā ar pēdējiem. Tā kā jāuzdod visi ienākumi, izņemot tos, kuŗi pēc Noteikumiem no nodokļa brīvi, tad apliekamo ienākumu kategoriju minēšana ari vēl 5. pantā zaudējusi savu nozīmi.

Neraugoties uz to, ka Noteikumu 5. panta I. daļa bij jau kļuvusi lieka, 1922. g. 30. oktobrī tā tomēr grozīta un pie tam šādā veidā:

„Personas, kuŗas maksāšanas gadā nodzīvojušas Latvijā vismaz 6 mēnešus un nav jau apliktas ar ienākuma nodokli no Latvijā esošiem nekustamiem īpašumiem, tirdzniecības un rūpniecības uzņēmumiem, noguldītiem kapitaliem, pensijām, pabalstiem, kā ari dienesta un dažāda cita veida atalgojumiem, apliekamas ar nodokli samērā ar viņu izdevumiem priekš dzīves, neskatoties uz to, no kādiem līdzekļiem šos izdevumus sedz. Šai gadījumā nodoklis aprēķināms ari par pārējiem maksāšanas gada 6 mēnešiem" (5. p. 1922. g. 30. okt. red., Lik. kr. 1922. g. Nr. 270).

Kā redzams, šinī 5. pantā nav uzskaitīti visi tie ienākumi, kuŗi minēti 15. pantā. Nu varētu izlikties, ka no tiem ienākumiem, kuŗi 5. pantā nav aprādīti, tanī pašā (5.) pantā minētām personām ienākuma nodoklis nemaz nav jāmaksā. Bet tā tas tomēr nav. Pārpratums var rasties aiz šī panta nepilnīgas redakcijas. Personas, kas maksāšanas gadā nodzīvojušas Lat-

vijā vismaz 6 mēnešus, aplikšanas ziņā pielīdzināmas Latvijā pastāvīgi dzīvojošām personām, jo nav nekāda pamata viņas no pēdējām šķirt.

Aplikt ar dzīves izdevumiem var tikai tādas fiziskas personas, uz kuŗām attiecas neaprobežotā aplikšana, t. i. personas, kuŗas pastāvīgi dzīvo Latvijā, vai ari nodzīvojušas šeit vismaz 6 mēnešus. Turpretīm, personas, uz kuŗām attiecas aprobežota aplikšana — ārpus Latvijas dzīvojošas personas un tādas, kuŗas nodzīvojušas Latvijā mazāk par 6 mēnešiem (2. p. 1. un 2. pkts) — pēc dzīves izdevumiem aplikt nevar, jo pirmo ienākumi, izņemot tos, kuŗus tādas personas saņem no Latvijas un kuŗi minēti Not. 2. p. 2. pktā, atrodas ārpus Latvijas valsts varas robežām, bet pārējās personas likums uzskata par tādām, kuŗas Latvijā savu saimniecību vēl nav nodibinājušas vai ari atrodas šeit tikai gadījuma dēļ.

Noteikumos nekas nav minēts par to, kādi izdevumi uzskatāmi par „dzīves izdevumiem" un kādi ne. Tamdēļ ari rodas zināmas grūtības šo noteikumu piemērošanā. Ievērojot analoģiskus aizrādījumus tanīs pašos Noteikumos, par „dzīves izdevumiem" būtu jāuzskata sekošā kārtā patērētas sumas: 1) izdevumi maksātāja un viņa ģimenes locekļu (piederīgo) uzturam, par dzīvokli, apģērbu, apkalpošanu, apkopšanu un t. l. mājturībai izlietotas sumas; 2) izdevumi, kuŗi saistīti ar maksātāja dzīves veidu (Not. 7. p.); bez tam 3) pie šādiem izdevumiem būtu pieskaitāmas ari tādas sumas, kuŗas maksātājs izdevis dažādu priekšmetu iegūšanai. Visi tamlīdzīgi izdevumi liecina, ka maksātājam ir zināmi ienākumu avoti, jo pretējā gadījumā viņš būtu spiests atturēties no tādiem izdevumiem.

No otras puses, nevar uzskatīt par „dzīves izdevumiem" tādus maksājumus vai sumas, kuŗas pēc Noteikumiem var atvilkt no gada ienākuma. Tādi ir: 1) parādu procentu nomaksas; 2) visāda veida periodiskas izmaksas citām personām, kuŗas maksātājam ir obligatoriskas uz likuma, tiesas sprieduma, apstiprināta testamenta vai notariali noslēgta līguma pamata; 3) dzīvības apdrošināšanas premijas līdz Ls. 50,—; 4) dalības

naudas visāda veida palīdzības kasēs (pensiju, pūru un bēŗu kasēs, kā ari atraitņu un bāriņu apgādāšanai); 5) visāda veida tiešie nodokļi (ienākuma, nekustamas mantas, kapitāla, tirdzniecības un rūpniecības, personu, dzīvokļa un vēl daži citi pašvaldības nodokļi) (sal. Not. 6. p.); 6) iemaksas un piemaksas slimo kasēm un maksas apdrošināšanas biedrībai pret nelaimes gadījumiem (Not. 13. p.).

Turpretīm Noteikumu 4[1]. un 20. pantos paredzētie atvieglinājumi ģimenes uzturēšanai nebūtu pielaižami, jo šādos gadījumos tiek aplikts tikai minimalais ienākums, bet ne faktiskais.

Pēc dzīves izdevumiem nevar aplikt, ja maksātājs pierāda, ka viņš dzīvo: 1) no tādiem ienākumiem, kuŗi Noteikumos atbrīvoti no nodokļa; tādi ienākumi var būt: ienākumi no nekustamas mantas, tirdzniecības un rūpniecības uzņēmumiem, kuŗi atrodas ārzemēs (Not. 3. p. a. pkts); 4. pantā minētie pabalsti; no nodokļa atbrīvotas pensijas (15. p. piezīme); 2) no iekrāta kapitala, ja tas agrāk jau aplikts ar ienākuma nodokli; 3) no 4. pantā minētiem ārkārtējiem ienākumiem (mantojumi, dāvinājumi un t. l.); 4) no aizņemtām sumām (parādiem). Ja pielaistu, ka pēc dzīves izdevumiem apliekamas ari tādas personas, kuŗas savas dzīves vajadzības sedz tikai no minētiem ienākumiem, tad nonāktu pretrunā ar tiem ienākuma nodokļa pamata principiem, pēc kuŗiem zināmas ienākumu kategorijas tiek no nodokļa atbrīvotas vai nu aiz socialpolitiskiem motiviem, vai ari — lai izvairītos no dubultas aplikšanas. Aplikšanā pēc dzīves izdevumiem ir konstatējama zināma presumcija, ka apliekams tikai tāds ienākums, kuŗš tā deklarēšanas gadījumā nebūtu no nodokļa brīvs; bet tā kā tas uzdots nav, vai ari uzdots mazākā apmērā, tad to konstatē indirekti, izlietojot kā ienākuma mērogu maksātāja dzīves izdevumus. Ne bez nozīmes 28. p. 2. piezīmē teikts: .... „komisija var noteikt apliekamā ienākuma sumu pēc viņa dzīves izdevumiem“. Ja nu šeit ir runa par „apliekamo ienākumu“, tad, protams, nevar aplikt neapliekamu ienākumu.

Ņemot vērā tikko sacīto, jāatzīst ari, ka 5. panta teikumu ... „neskatoties uz to, no kādiem līdzekļiem šos izdevumus

sedz" — nevar iztulkot burtiski. Kā jau aprādīts, personas, kuŗas nodzīvojušas Latvijā vismaz 6 mēnešus, aplikšanas ziņā neatšķiŗas no Latvijā pastāvīgi dzīvojošām personām un tā tad uz viņām ari attiecināma 28. p. 2. piezīme. Nevar iztulkot 5. pantu tādā kārtā, ka šādas personas, ja tās uzrādītu kaut niecīgu daļu no 5. pantā minētiem ienākumiem, līdz ar to jau eo ipso būtu apbruņotas pret aplikšanu pēc dzīves izdevumiem! Ja atzīstam, ka 28. p. 2. piezīme attiecināma uz 5. pantā aprādītām personām, tad nevar ignorēt šinī piezīmē minētās pazīmes, bet tās ņemamas vērā ari pie 5. panta iztulkošanas. Tādā ziņā augšā citētais teikums („neskatoties uz to...") var zīmēties tikai uz tādiem ienākumiem, kuŗi pēc Noteikumiem ar nodokli vispār apliekami.

Deklaracijas neiesniegšanas fakts ne vienmēr var būt par pamatu maksātāja aplikšanai pēc dzīves izdevumiem. Ja maksātāja ienākumu avoti nodokļu komisijām zināmi ari bez maksātāja paziņojuma, tad viņš tomēr apliekams pēc faktiskiem ienākumiem. Personas, kuŗas dzīvo no nodokļa atbrīvotiem ienākumiem (Not. 3. p. a pkts) un kuŗu pārējie ienākumi nepārsniedz eksistences minimumu, vai ari — kuŗas dzīvo no ārkārtējiem ienākumiem, no nodokļa atbrīvotiem pabalstiem un pensijām (Noteik. 4. p. un 15. p. piezīme), vai kapitaliem, kuŗi jau agrāk aplikti ar ienākuma nodokli, pēc Noteikumiem nemaz nav spiestas iesniegt paziņojumu par saviem ienākumiem, izņemot paskaidrojumus uz varbūtējiem nodokļu inspektora pieprasījumiem. Tādos gadījumos atkrīt katrs pamats aplikt šādas personas pēc dzīves izdevumiem, kaut ari deklaraciju viņas nemaz nebūtu iesniegušas.

Kādam jābūt personas deklarēto ienākumu sumas s a m ē r a m ar viņa dzīves izdevumiem, lai varētu uzlikt nodokli pēc dzīves izdevumiem? Noteikumu 28. p. piezīmē minēts tikai: „nekādā samērā". Par cik tad īsti paziņotam ienākumam jābūt mazākam par dzīves izdevumiem? Par $^1/_{10}$, ¼, ½ vai vairāk? Apzīmējumu „nekādā samērā" nevar uzskatīt par pietiekoši noteiktu. Nodokļa uzlikšana pēc dzīves izdevumiem nebūt nav tik maznozīmīgs jautājums, kuŗš būtu pilnīgi atstā-

jams nodokļa komisiju izšķiršanai. Atstājot to tikai komisiju kompetencē, var skādēt vispirms fiska interesēm. Nodokļu iestādes var sākt attīstīt savu darbību tādā virzienā, kurā sastopams vismazāk grūtību. Piem., persona ar lielu ienākumu nemaz nav iesniegusi deklaraciju, vai ari uzrādījusi ienākumu tādā apmērā, kurš zemāks par viņas dzīves izdevumiem; ja nu komisija, nepieliekot lielākas pūles šādas personas faktisko ienākumu noskaidrošanai, noteic viņai nodokli pēc dzīves izdevumiem, tad, acīmredzams, valsts kasei būs nodarīti zaudējumi, jo grūti iedomāties, ka tāda persona būtu visu savu ienākumu patērējusi.

Otrkārt, bez pietiekošiem iemesliem var nostādīt grūtā stāvoklī ari nodokļa maksātājus. Piem., godīga maksātāja uzdotais pareizais ienākums var izlikties komisijai mazliet zemāks nekā viņa dzīves izdevumi. Uzliekot tādā gadījumā nodokli pēc dzīves izdevumiem, kurš novērtēts augstāk par deklarēto ienākumu, nodokļa maksātājam būs nodarīta lieka pārestība. Nodokļa uzlikšana pēc dzīves izdevumiem aiz samērā nelielas diferences starp deklarēto ienākumu un komisijas novērtētiem dzīves izdevumiem var radīt nodokļa maksātājiem tikai nepelnītas grūtības un nepatikšanas. Komisija, novērtējot maksātāja dzīves izdevumus, pamato savus slēdzienus uz dažādām ārējām pazīmēm, kā dzīvokļa lielumu, kalpotāju skaitu, dzīves veidu u. t. t., kuras novērtētājus bieži vien var ari maldināt, piem., tādu izdevumu novērtēšanā, kuri saistīti ar apliekamās personas dzīves veidu, viņas stāvokli sabiedrībā u. t. t.; faktiskos dzīves izdevumus viņa reti var zināt; viņas novērtējums var būt tikai apmēra novērtējums, kurš ar īstenību var ari nesaskanēt. Ja nu komisija atrod, ka maksātāja deklarētais ienākums nedaudz zemāks par viņas novērtētiem dzīves izdevumiem, tad maksātājam, kurš deklarējis savus ienākumus pēc labākās sirdsapziņas, gan grūti nāksies pierādīt savu taisnību. Tamdēļ aiz precizāku nosacījumu trūkuma attiecībā uz samēru starp deklarēto ienākumu un dzīves izdevumiem, var rasties nodokļa uzlikšanas praksē nevēlamas parādības, kuras nevar

nākt par labu valsts kasei, nedz nodokļa maksātājiem, visvairāk gan, domājams, pēdējiem.

Lai novērstu minēto defektu, likumā būtu jānosaka, ka uzdotais ienākums atzīstams par nesamērīgu ar dzīves izdevumiem tad, ja pēdējie ir vismaz uz p u s i augstāki par deklarēto ienākumu. Šāda lielāka diference būtu vēlama tamdēļ, ka daudzmaz pareiza dzīves izdevumu noteikšana, kā jau aprādīts, parasti ir saistīta ar lielākām grūtībām.

Tādā ziņā, apskatītie Noteikumu panti, kuŗi zīmējas uz ienākuma nodokļa uzlikšanu pēc dzīves izdevumiem, prasa precizāku redakciju. Tagad to piemērošana saistīta ar nenoteiktību un nereti ar lielām grūtībām. Likumā noteikti jāaprāda: kādi izdevumi uzskatāmi par dzīves izdevumiem un kādi ne; kādos gadījumos tāds aplikšanas veids piemērojams un kāds ienākums uzskatāms par nesamērīgu ar maksātāja dzīves izdevumiem. Bez tam būtu nosakāma ari zināma minimala dzīves izdevumu suma, no kuŗas sākot apskatāmais uzlikšanas veids vispārīgi būtu piemērojams, jo daudzu sīko maksātāju aplikšana tādā veidā prasa daudz darba un līdz ar to lielākus izdevumus, kas, domājams, valstij neatmaksājas.

Ka šāds aplikšanas veids — pēc dzīves izdevumiem — nepieciešams ari mums, par to nevar būt šaubu. Vispirms tanī ieinteresēta valsts kase un, no otras puses, tas zināmā mērā attur nodokļa maksātājus no savu ienākumu slēpšanas, jo viņiem nav nekādas garantijas, ka noteicot nodokli pēc dzīves izdevumiem, tas var izrādīties augstāks, nekā būtu jāmaksā pēc faktiskiem ienākumiem.

Ienākuma nodokļa uzlikšana pēc dzīves izdevumiem sastopama ari vairākās citās valstīs.

Jau ilgāku laiku priekš pasaules kaŗa to pielietoja dažās Vācijas valstīs. Sachsen-Gotha ienākuma nodokļa likums noteica:

> „Ist das Einkommen einer Person, welche innerhalb des Herzogtums eine eigene Haushaltung hat, geringer als die Summe, welche sie zur Bestreitung des Unterhalts für sich und die von ihr unterhaltenen Personen oder zu frei-

willig an andere gewährten Unterstützungen aufwendet, so kann diese Summe als Einkommen angenommen werden, soweit nicht ... nachweislich nach diesem Gesetze steuerfreie Einkünfte bezogen werden"[1]).

Līdzīgus noteikumus atrodam priekš Schaumburg-Lippe:

„Wenn das Einkommen eines Steuerpflichtigen nach seinen einzelnen Quellen nicht mit genügender Sicherheit festzustellen ist, können die Wahrnehmungen über die Lebensweise und über die sichtbaren Aufwendungen, welche er für sich, seine Angehörigen und seinen Haushalt fortgesetzt macht, einen Anhalt gewähren, um danach das mutmassliche Gesamteinkommen zu schätzen"[2]).

Tādi izņēmuma panti bij paredzēti vēl Saksijas un Sachsen-Meiningas ienākuma nodokļa likumā. Turpretīm Prūsijas ienākuma nodokļa likums tādu aplikšanas kārtību nepielaida; tur aplika tikai tādus ienākumus, kuŗus persona saņēma no ilgstoša rakstura ienākuma avotiem.

Vācijas 1920. g. 29. marta ienākuma nodokļa likumā nebij paredzēta šī nodokļa uzlikšana pēc dzīves izdevumiem (Besteuerung nach dem Verbrauch), bet vēlāk to tomēr ieveda. Likuma 49. pants (1926. g. 26. februaŗa redakcijā) nosaka:

„1. Steht das festgestellte Einkommen eines unbeschränkt Steuerpflichtigen unter Berücksichtigung der gesamten Lebensverhältnisse in einem offenbaren Missverhältnis zu seinem Verbrauche, so kann dieser an Stelle des Einkommens der Besteuerung zugrunde gelegt werden, soweit der Steuerpflichtige nicht nachweist, dass er seinen Verbrauch aus Bezügen bestritten hat, die nach §§ 8, 9, 40 Nr. 3 Satz 2 bei Ermittlung des Einkommens ausser Ansatz bleiben, oder dass der Verbrauch in Ausgaben besteht, die

---

[1]) Citēts no W. Moll, „Entstehung und Ziele der Einkommensbesteuerung". 1911. g. 69. lp.

[2]) Turpat, 69. lp.

nach § 40 Nr. 3 Satz 1 bei einem anderen Steuerpflichtigen als wiederkehrende Bezüge besteuert werden.

2. Verbrauch im Sinne des Abs. 1 sind insbesondere die zur Bestreitung des Haushalts und der Lebensführung des Steuerpflichtigen einschliesslich der zu seinem und seiner Familienangehörigen Unterhalt aufgewendeten Beträge sowie die Ausgaben zum Erwerb von Gegenständen, die beim Steuerpflichtigen nicht der Vermögenssteuer unterliegen.

3. Zum Verbrauche gehören nicht Ausgaben:

a) für Aussteuern und Ausstattungen, soweit sie das den Verhältnissen des Steuerpflichtigen entsprechende Mass nicht übersteigen;

b) für Schuldzinsen, Renten und dauernde Lasten im Sinne des § 15 Abs. 1 Nr. 3;

c) für Steuern vom Einkommen, Vermögen, Grundbesitz und Gewerbetrieb;

d) für Sonderleistungen im Sinne des § 17, sowie einmalige und wiederkehrende Beiträge an inländische Vereinigungen, die ausschliesslich wissenschaftliche, künstlerische, kirchliche, mildtätige oder gemeinnützige Zwecke verfolgen;

e) für Arzneien und andere Gegestände zu Heilzwekken oder zum Ausgleich körperlicher Gebrechen.

4. Neben den im Abs. 3 bezeichneten Ausgaben können auf Antrag auch unberücksichtigt bleiben:

a) Ausgaben, die durch Krankheiten oder Unglücksfälle verursacht worden sind;

b) aussergewöhnliche Aufwendungen, die durch die Geburt, den Unterhalt oder die Erziehung eines Kindes notwendig geworden sind;

c) Aufwendungen für Angestellte oder frühere Angestellte, sofern diese Ausgaben aus sozialen Gründen erforderlich erscheinen.

5. Ein offenbares Missverhältnis zwischen dem Ein-

kommen und dem Verbrauche kann nur dann angenommen werden, wenn der Verbrauch mindestens um die Hälfte höher ist als das Einkommen. Die Vorschrift des Abs. 1 findet ferner keine Anwendung, wenn der Steuerpflichtige nachweist, dass er den Verbrauch aus Vermögen bestritten hat, das bei seinem Enstehen in den letzten 3 Jahren der Besteuerung nach dem Einkommensteuergesetz unterlegen hat.

6. Die Vorschrift des Abs. 1 findet nur Anwendung, wenn der Verbrauch mindestens 15.000 RM. jährlich beträgt."

Augstāk minēto Vācijas atsevišķu valstu noteikumi deva nodokļa iestādēm plašāku rīcības brīvību attiecībā uz apskatāmo aplikšanas veidu. Nevar teikt, ka tas būtu nācis lietai par labu. Ne par velti Saksijas finanču pārvalde ar savu 1900. g. 26. jūlija instrukciju (§ 23. un cit.) centās to ierobežot. Tagadējais Vācijas likums ievirzījis nodokļa uzlikšanu pēc dzīves izdevumiem pareizās robežās, kas var noderēt par paraugu ari mūsu likuma izveidošanai.

F r a n c i j a s ienākuma nodokļa likuma 93. pants (1926. g. 15. oktobŗa redakcijā) nosaka par nodokļa uzlikšanu pēc dzīves izdevumiem sekošo:

„Wenn der Kontrolleur auf Grund genauer Anhaltspunkte angeben kann, dass die Aufwendungen eines Steuerpflichtigen offenkundig höher sind als das deklarierte Einkommen, so hat er die ihm bekannten Tatsachen dem Steuerpflichtigen mitzuteilen; letzterer ist verpflichtet, die vorhandenen Unstimmigkeiten zu klären.

Falls der Steuerpflichtige die notwendigen Beweise innerhalb von 20 Tagen nach Empfang der Mitteilungen, auf Grund deren die Beweise von ihm verlangt werden, nicht erbringt, wird der Steuerpflichtige nach den durch Art. 94 vorgesehenen Regeln von Amts wegen verlangt"[1]).

---

[1]) Citēts pēc J. Lemcke, „Die Vorgeschichte und gegenwärtige Gestaltung des französischen Steuersystems", 1927.

Līdzīgus noteikumus atrodam ari Dānijas 1922. g. 10. apr. ienākuma un mantas nodokļa likumā; saskaņā ar tā 23. pantu:

... „pietiekošu paskaidrojumu un pierādījumu trūkuma dēļ, personas ienākumu un mantu novērtējot, ņem vērā viņas ģimenes izdevumu apmēru, dzīves veidu un citus apstākļus par viņas mantas un uzņēmuma lielumu un peļņu“...

Somijas 1924. g. 5. decembŗa ienākuma un mantas nodokļa likuma 42. pants nosaka:

„Nodokļu komisija uzliek nodokli pēc sirdsapziņas, pārbaudot visus datus, kuŗi varētu pareizi noteikt maksātāja ienākumus un mantu.“

Tuvāki noteikumi par to, ciktālu pie nodokļa uzlikšanas var krist svarā nodokļa maksātāja dzīves izdevumi, šinī likumā nav atrodami.

Bij. Krievijas 1916. gada ienākuma nodokļa likumā, kuŗu kaŗa apstākļu dēļ nepaspēja piemērot bij. Vidzemes un Kurzemes guberņās, nodokļa uzlikšana pēc dzīves izdevumiem nemaz nebij paredzēta.

Anglijā ienākuma nodokli pēc dzīves izdevumiem nevar uzlikt. Ari dažādi gadījuma ienākumi tur no ienākuma nodokļa izslīd.

Tāpat Italijā šāds ienākuma nodokļa uzlikšanas veids nepastāv, jo ari tur ienākuma nodokļa likums konstruēts stipri līdzīgi Anglijas likumam (pēc tā saucamās šeduļu sistemas).

Doc. K. Puriņš.

Saeimas kārtības ruļļa juridiskais raksturs.

Mūsu parlamentarās dzīves praksē ir pacelts jautājums par to, vai vajadzīgs kārtības rulli izdot un publicēt „Valdības Vēstnesī" tāpat kā likumus, ko publicē vispārējai zināšanai, kā to izdarīja 1923. gadā, jeb jāķeŗas pie viņa izdošanas iekšējas instrukcijas veidā. Tā kā tagad Saeima pārstrādā veselu rindu kārtības ruļļa normu un ienes daudzus svarīgus pārgrozījumus, tad atbilde uz šo jautājumu iegūst lielu praktisku interesi. Tāpēc mēģināsim atbildēt uz šo jautājumu no valdošās valsts tiesību doktrinas viedokļa. Lai to panāktu, nāksies apgaismot parlamentu instrukciju juridisko raksturu vispāri.

L. R. Satv. 21. pants, uz kuŗa pamata Saeima izdod savu atsevišķu kārtības rulli, skan: „Iekšējas darbības un kārtības noteikšanai Saeima izstrādā sev kārtības rulli".

Šis pants, kas ir analogs daudziem citu konstituciju, piemēram, Vācijas 1919. gada konstitucijas, pantiem, noteic Saeimas, kā augstākās likumdošanas iestādes, tiesību normēt sakas darbības iekšējo kārtību, pie kam Saeima nevar nenoteikt savu darbu gaitai autonomas normas. Izteiciens „izstrādā sev", tāpat kā ari vācu konstitucijas 26. panta izteiciens „Der Reichstag gibt sich seine Geschäftsordnung", nepārprotami runā par to, ka kārtības ruļļa normām piemīt iekšējs raksturs, ka šīs normas nedomā regulēt valsts pilsoņu izturēšanos vispāri, dāvāt tiem kaut kādas tiesības un uzlikt šādus vai tādus pienākumus.

Protams, pateicoties kārtības ruļļa autonomam raksturam, viņš var būt saistošs tikai attiecīgam parlamentam. Par tik, par cik konstitucija un likumi nav noregulējuši parlamenta un viņa locekļu organizaciju, darbības gaitu un tiesības, visus šos jautājumus regulē kārtības rullis. Bet kārtības rullis saistošs

parlamentam līdz tam laikam, kamēr viņš pats nav atcēlis attiecīgos noteikumus.

Šāds stāvoklis skaitās par neapstrīdamu valsts tiesību doktrinā. Kārtības rullis regulē parlamenta likumdošanas un pārējo darbu kārtību un gaitu, un viņa darbības laiku noteic pēc paša parlamenta ieskatiem. Kārtības rullis tiek atcelts tikai ar kārtības rulli un tādēļ kārtības rulli nevar uzskatīt kā likumu ari no formalā viedokļa. Kārtības rullis var būt obligatorisks vienīgi tai palatai, kas viņu pieņēmusi. Tā tas ir pat Anglijā, kur kārtības ruļļa noteikumi sadalās 1) pastāvīgos noteikumos (standing orders) un 2) katras sesijas noteikumos (sessional orders), kas spēkā tikai vienas sesijas laikā, un kuŗus nepieciešams atjaunot pie katras sesijas atklāšanas. Un, neskatoties uz šo pirmās kategorijas noteikumu — standing orders — itkā pastāvīgo raksturu, tos pārnes no viena parlamenta uz otru tikai par tik, par cik viņus neatsauc vai neatceļ sekojošais parlaments (Erskine May, A treatise of the Law, Privileges, Proceedings and usage of Parliament, 1917. g. 139. lp. p.). Šis stāvoklis vēl vairāk pastrīpo to apstākli, ka parlamenta kārtības rullim ir aprobežota nozīme kā attiecībā uz personu kontingentu, uz kuŗiem tas attiecas (kārtības rullis nav saistošs ne privatām personām, ne citām valsts iestādēm), tā ari attiecībā uz spēkā esamības laiku.

To pašu, ko Erskine May noteic priekš daudzus gadu simteņus pastāvošā angļu parlamenta, prof. G. Anschütz noteic priekš jaunākā republikaniskā vācu parlamenta kārtības ruļļa. Savos komentaros par 1919. gada konstituciju Anschütz raksta: „Mit dem Ablauf der Wahlperiode erlischt ihre (t. i. kārtības ruļļa — M. L.) Gültigkeit. Selbstverständlich steht es dem neugewählten Reichstag frei, die von dem alten erlassene Geschäftsordnung zu übernehmen und zwar nicht nur durch ausdrücklichen Beschluss, sondern auch stillschweigend".

Ja tādā kārtā ne kārtības ruļļa izdošanas kārtība, ne darbības apjoms, ne atcelšanas veids nesakrīt ar likumu izdošanas kārtību, darbības apjomu un atcelšanas veidu, tad mēs pilnīgi pamatoti varam teikt, ka kārtības rullis nav li-

kums. To noteic prof. N. Lazarevskis (Russkoe gosudarstvennoe pravo, 1913. g. 553. lp. p.)[1]), G. Anschütz, Verfassung des Deutschen Reiches, 82. lp. p. un daudzi citi autori.

Ja tādēļ kārtības rulli var dažādi kvalificēt, gan kā iekšējus noteikumus, gan kā papildinošas normas, gan ari kā autonomas instrukcijas, tad katrā ziņā nav apšaubāms, ka kārtības rulli nevar identificēt ar likumu, neskatoties uz to, ka abi viņi ir parlamenta lēmumi (Beschlüsse) (Giese, Verfassung des Deutschen Reiches, 138. lp. p.).

No visa iepriekšējā izriet, ka ari kārtības ruļļa publicēšana nevar notikt tādā veidā, kādā parasti izdod likumus. Šis uzskats gandrīz nedalīti valda valsts tiesību zinātnē. Tomēr ir bijuši gadījumi, kad kārtības ruļļi publicēti līdz ar likumiem, bet ne autonomā veidā. Prof. J. Hatscheck's (Allgemeines Staatsrecht, I. sēj.) uzskata, ka kārtības ruļļus publicē līdz ar likumiem vienīgi tur, kur parlamentarisms nav stiprs, jeb kur monarchistiskā vara ir pārsvarā par tautas pārstāvību.[2]) Tādas, piemēram, ir franču 1914. gada hartija un dienvidvācu konstitucijas līdz 19. gadu simteņa vidum.

Kārtības ruļļa publicēšanai likuma veidā ir divas svarīgas sekas. Vispirms, pateicoties tam, kārtības rullis jātulko tādā pat veidā, kā tulko likumus, un, otrkārt, katras atsevišķas kārtības ruļļa normas, katra panta atcelšana iespējama tikai parastā likumu atcelšanas kārtībā.

Ja kārtības rulli publicē tādā pat veidā, kā publicē likumus,

---

[1]) Lazarevskis „Русское государственное право" iet pat tiktāl, ka viņš neatzīst pretrunas iespējamību starp kārtības rulli un satversmi. Lazarevskis iziet no tā, ka šie abi avoti — satversme un kārtības rullis — vispār nav salīdzināmi pēc savas gluži dažādās juridiskās dabas. „Это требованіе публикаціи наказовъ въ отступленіе отъ общихъ началъ конституціоннаго права, какъ почти всѣ излишнія постановленія законовъ, сбздаетъ почву для существенныхъ недоразумѣній" (lpp. 555).

[2]) Skat. Ю. Гачекъ, Общее государственное право, I. sēj., 129. lp. p. manā tulkojumā.

tad augstākai likumu tulkošanas instancei — Senatam tiesība tulkot un konstatēt, vai starp kārtības rulli un citiem likumiem pastāv vai nepastāv pretrunas. Bet tas, protams, pavisam neatbilst kārtības ruļļa, kā autonoma statuta, ko izdod Saeima pati priekš sevis, pastāvēšanas nozīmei. Anglijas parlamenta 600-gadīgā prakse pierādīja, ka novecojušos normu tulkošanu, papildināšanu un izveidošanu, kā ari atcelšanu izdara pats parlaments. Pat neilgā Latvijas parlamenta prakse pierāda, ka ari pie mums, neskatoties uz kārtības ruļļa izsludināšanu „Likumu un ministru kabineta noteikumu krājumā", Saeima pati vienmēr izšķīrusi jautājumus par kārtības ruļļa tulkošanu un grozīšanu. Piemēram, jautājumā par ⅔ balsu vairākuma prasību dažos balsojumos, Saeima pati nodibinājusi nepieciešamību saskaņot kārtības rulli ar Latvijas konstituciju. Ja būtu izturēts uzskats par kārtības rulli kā likumu, tad jebkuŗai kārtības ruļļa normu grozīšanai vajadzētu notikt tādā pat veidā kā likuma grozīšanai.

Latvijas Republikas Saeimas kārtības rullis publicēts „Valdības Vēstnesī" 1923. gadā (21. marā Nr. 65) ar tādu pašu ievada formulu, kā jebkuŗš likums: „Saeima pieņēmusi un Valsts Prezidents izsludina šādu likumu: „Ar to kārtības rullis pie mums ievests likumu skaitā, kārtības rullis nosaukts tieši par likumu, bet pa tam šis uzskats nav konsekventi un tieši izvests dzīvē. Pie mums kārtības rullim netiek pierakstīta vispārēja tiesību avota nozīme, viņš neregulē pilsoņu vispārējo izturēšanos. Netiešā kārtā tas iegūst savu apstiprinājumu iekš tam, ka kārtības ruļļa jautājumu regulēšana padota nevis Saeimas publisko tiesību un valsts pārvaldes iekārtas komisijai, kas izstrādā publisko tiesību jautājumus, bet gan Saeimas organizacijas komisijai, kas pārzin jautājumus par Saeimas darbības iekšējo kārtību. Tālāko apstiprinājumu tam, ka kārtības rullim piemīt vienīgi palīga, iekšparlamentarisks raksturs, mēs saskatām tanī apstāklī, ka kārtības rullis burtiski vai daudz īsākā veidā atkārto veselu rindu Latvijas konstitucijas pantu (20., 22., 26., 65., 69., 70., 75. p. p.), apgādājot tos ar tālākiem paskaidrojošiem pantiem attiecībā uz likumdošanas techniku. Šie

panti, acīmredzot, var būt atkārtoti ne vispārvalstiskas regulēšanas nozīmē, bet gan ar sevišķu uzdevumu, un proti, ar nolūku labāk noteikt iekšējo kārtību un darbu izvešanu. Par šo atkārtoto konstitucijas pantu adresātu ir jāuzskata pats parlaments, bet ne valsts iedzīvotāji. Un tikai kopā ar pārējiem kārtības ruļļa pantiem šie konstitucijas panti sastāda vienu veselu vienību. Taisni tamdēļ, ka parlaments ir augstākā valsts likumdošanas iestāde un viņa lēmumiem ir visbiežāk likuma raksturs, ir sevišķi svarīgi pastrīpot starpību starp likumiem no vienas puses un kārtības rulli kā autonomas normas saturošu aktu no otras puses.

Mans uzskats zināmā mērā atrod apstiprinājumu ari sekošā Saeimas kārt. ruļļa referenta dep. A. Kviešа paskaidrojumā, kuŗu viņš ir devis Saeimas š. g. 15. marta sēdē: (sk. L. R. III. Saeimas II. sesijas stenograf. protokoli):

„Ievērojot to, ka kārtības rullis nosaka Saeimas iekšējo darbību un kārtību, es komisijas vārdā liktu priekšā noteikt šī likuma spēkā stāšanos ar tā izsludināšanas dienu. Mums nav nekādas vajadzības nogaidīt tās 14 dienas, kamēr ar šo likumu iepazīstas pārējie pilsoņi, kādam nolūkam šis termiņš vispārīgi nolikts. Šis likums nevar interesēt pārējos pilsoņus, bet gan tikai pašus augstā nama locekļus, un tiem šis likums ir ļoti labi zināms un pazīstams. Tāpēc viņa spēkā stāšanos varētu noteikt ar tā izsludināšanas dienu, ko komisijas vārdā lieku priekšā (retinājums mans — M. L.).

Latvijas Saeimas kārtības ruļļa 149. pantā mēs atrodam tieši viņa obligatoriskuma raksturojumu: „Vispārējais kārtības rullis ir saistošs priekš visām Saeimas komisijām“. Šī norma skaidri noteic, ka kārtības rullim ir nozīme kā attiecībā uz visas Saeimas darbību, tā ari attiecībā uz atsevišķo komisiju darbību. Kārtības rullis regulē Saeimas plenuma, viņas komisiju un organu, bet tāpat ari atsevišķu deputatu darbību, par cik viņi ir likumdošanas organa sastāvdaļas. Šinī nozīmē nav nekādas starpības starp parlamenta kārtības

rulli un iekšējiem noteikumiem vai instrukcijām, kas regulē kādas tiesu vai administratīvas iestādes iekšējo darbību. Un kā neviens nevar uzskatīt šīs instrukcijas par likumiem, taisni tāpat ari parlamenta kārtības rullim nav likuma raksturs. Būtu kļūda grozīt šo uzskatu par kārtības rulli vienīgi tādēļ, ka to izdod augstākā likumdošanas iestāde, kuŗa izdod ari likumus. Ja izpildot vienu vai otru likumu vai statutu, ministrim tiesība izdot instrukciju par iekšējas darbības kārtību, resp. kārtības rulli, kuŗā noteiktāki apzīmēta dienesta personu darbība un lietu izlemšanas kārtība, tad neviens šādā instrukcijā nesaskatīs likuma raksturu. Bet ja tas ir tā, tad tāds pats instrukcijas raksturs piemīt ari parlamenta kārtības rullim. Fakts, ka šāds kārtības rullis izdots ne no ministra vai cita padota organa, bet no paša parlamenta, vēl negroza kārtības ruļļa iekšējās padotības būtību, kas neļauj uz viņu skatīties kā uz likumu. Tas, ka parlaments pieņem savu kārtības rulli tieši tādā pat kārtībā, kā kaut kādu likumu, nepiedod kārtības rullim vispārēja likuma raksturu. Līdzīgi tam, kā Valsts Prezidenta un Saeimas priekšsēdētāja vēlēšanu vienādais raksturs un vēlēšanu gaita vēl neļauj mums izvest juridiskas vienādības pazīmi starp šiem abiem pēc kompetencēm pārāk dažādiem organiem, tāpat ari likumu un kārtības ruļļa pieņemšanas vienādais raksturs un gaita parlamentā nedod mums tiesību identificēt kārtības rulli ar likumu. Šaī ziņā pēc būtības maz ko var grozīt kārtības ruļļa publicēšana vispārējā „Likumu un ministru kabineta noteikumu krājumā". Pareizāk būtu publicēt kārtības rulli kārtības ruļļa 148. panta kārtībā, kur iet runa ne par likumiem, bet par citiem Saeimas lēmumiem ar vispārēju nozīmi, bet ne likuma raksturu, t. i. iespiest to „Likumu un ministru kabineta noteikumu krājumā" kā aktu, kuŗam ir vispārēja nozīme, bet nepielietojot likumu publicēšanas formulu un Valsts Prezidenta parakstu. Bet ja šāda vai tāda iemesla dēļ kārtības rullis tomēr tika publicēts likuma nozīmē, tad ar to tomēr kārtības rullis nav pārvērties par likumu. Neviens Latvijas pilsonis, izņemot pašus deputatus, nevarētu atbalstīt uz kārtības ruļļa savas subjektivās publiskās tiesības. No teiktā iz-

riet, ka Latvijas kārtības rullim, līdzīgi citu parlamentu kārtības ruļļiem, nepiemīt — spriežot de lege ferenda — likuma spēks. Bet kas attiecas uz kārtības ruļļa publicēšanu „Likumu un ministru kabineta noteikumu krājumā", tad ar to kārtības rullim piedota it kā likuma nozīme formalā ziņā.[3])

Kārtības ruļļa kā likuma uzskata aizstāvji pie mums Latvijā aizrāda uz kārtības ruļļa vispārējas kodifikacijas un publikacijas nepieciešamību aiz tā iemesla, ka parlamenta iekārtojumam jābūt stipram un nesatricināmam. Viņi domā, ka ja kārtības rullis būs nostiprināts likuma veidā, ja katram viņa papildinājumam un grozījumam būs nepieciešama pilna likumdošanas mašinas gaita, tad pats kārtības rullis tik bieži nemainīsies un tādā kārtā pats likumdošanas darbs būs ražīgāks. Mēs domājam, ka kārtības rullim, kas regulē likumdošanas techniku, nevajaga būt tik pat grūti grozāmam kā likumam, kuŗa darbības apjoms ir nesalīdzināmi plašāks par kārtības ruļļa darbības apjomu. Un, otrādi, atklājusies kārtības ruļļa nepilnība un neskaidrība bieži ļoti steidzīgi jāatvieto ar jaunu kārt. ruļļa pantu.

Saeimas darbu sekmīgums ir ievērojamā mērā politisku faktoru rezultats. Pastāvot grupām, kuŗas, piemēram, obstrukcijas ceļā grib traucēt parlamenta darbu, likumdošanas ceļā nostiprināts kārtības rullis neko neizlabo. Vai kārtības rullis būs publicēts kā likums „Likumu un ministru kabineta noteikumu krājumā", vai kā iekšējs kārtības rullis, kā instrukcija, opozicijai vienmēr iespējams politiski izlietot vienu vai otru pantu obstrukcijas nolūkos. Kā labāko mūsu domu apstiprinājumu pievedīsim ķeizarisko Austriju, kuŗa savu kārtības rulli nostiprināja ar sevišķu 1873. gada 12. maija likumu par reichsrata kārtības rulli (skat. J. Ulbrich, Das Österreichische Staatsrecht, 1909. g. 153.—158. lp. p.), tomēr nebija parlamenta, kas būtu vairāk padots sistematiskām obstrukcijām un ļaunprātīgai kārt. ruļļa noteikumu izlietošanai, kā taisni Austrijas parlaments.

[3]) Redakcijas piezīme. Pēdējos teikumos ietvertajām autora domām redakcija nepiekrīt. Pastāvošais Saeimas Kārtības Rullis ir pieņemts un publicēts kā likums, tāpēc viņa likuma spēks nevar tikt apšaubīts. Tāpat nav pamatots jēdziens par aktu, kuŗam būtu „likuma nozīme formālā ziņā", bet nebūtu likuma spēks.

Ja jaunākā laikā Somija ķērās pie sava kārt. ruļļa nostiprināšanas likumdošanas ceļā (1928. gada 13. janvaŗa likums), tad tas izskaidrojams ar vēsturiski-politiskiem iemesliem. Tā kā somu Seims krievu valdības laikā vienmēr atradās zem atlaišanas vai pat likvidēšanas draudiem, jo ir bijuši piemēri, kad vairākus gadus no vietas (sevišķi Nikolaja I laikos) krievu monarchi pavisam nesasauca Seimu, tad pilnīgi saprotams, ka parlamenta aizsardzībai pret centralās varas uzbrukumiem bija no svara aizstāvēt autonoma parlamenta kārtības rulli, kā viņas darbības legalu pamatu. Pēdējais somu kārtības ruļļa nostiprinājums likumdošanas ceļā cara laikos attiecas uz 1906. gada 20. juliju, un ļoti raksturīgi, ka jaunākais 1928. gada Riksdagsordning's savā ievada formulā atsaucas uz to, ka tas ir tikai agrākā 1906. gada 20. julija kārtības ruļļa grozījums.

Tā vai citādi, de lege ferenda ir skaidrs, ka uz priekšu, izstrādājot kārtības ruļļa patreizējos grozījumus, tos vairs nevajadzētu publicēt līdzīgi likumiem. Agrāko kārtības rulli var atcelt tikai likumdošanas ceļā. Bet jauno kārtības rulli vairs nevajadzētu publicēt kā likumu „Likumu un ministru kabineta noteikumu krājumā", ja vēlams novērst uz priekšu pretrunas starp pastāvošā kārtības ruļļa administrativo instrukcijas b ū t ī b u un likuma ā r ē j o izskatu. Latvijai, pēc mūsu uzskata, šinī gadījumā vajadzētu sekot ne tikai tādu vecu parlamentaru valstu, kā Anglijas, Francijas, Beļģijas (Satversmes 46. pants: „Chaque chambre détermine, par son règlement, le mode suivant lequel elle exerce ses attributions"), Vācijas un Šveices[4]), bet ari jaunāku valstu (kā Rumanijas un Polijas) piemēriem, kur kārtības ruļļi nepretendē uz likumu lomu ne pēc būtības, nedz ari pēc formas.

M. Lazersons.

---

[4]) Šveicē abām palatām, kā Ständerat — palatai, kuŗa reprezentē atsevišķus kantonus, — tā ari Nationalrat — vispārfederativai palatai, ir savi viegli grozāmie autonomie kārtības ruļļi. Likumdošanas ceļā nostiprināta vienīgi abu palatu sadarbības kārtība, viņu attiecības ar augstāko izpildu varu, kā ari likumu izdošana un publicēšana. Kaut ko līdzīgu angļu kārtībai mēs redzam Čechoslovakijā (1920. gada 15. apriļa likums), kur viena tieši uzskaitītu kārtības ruļļa pantu daļa (mazākā) grozāma ar parlamenta autonomu lēmumu, bet lielākā pantu daļa tiek pielīdzināta likumam.

Latvijas republikas satversmes noteikumi par deputatu imunitati.*)

1. Dažas piezīmes par deputatu imunitati vispārīgi.

Visās valstīs, kur pastāv tautas vietnieku nams, parlamenta locekļiem, deputatiem, šādā vai citādā veidā ir nodrošināta viņu nepieciešamā neatkarība un brīvība. Šo deputatu imunitati nodrošina vai nu valsts satversme, vai tā ir noteikta atsevišķā likumā. Pa lielākai daļai imunitates pamatprincipus nosaka attiecīgās valsts satversme.

Deputatu imunitates saturs dažādās valstīs ir dažāds. Valsts tiesību teorija sadala imunitates tiesību saturu divās daļās — deputatu neatbildība un deputatu neaizskaramība.

Deputatam tiek nodrošināta zināma neatbildība par to, ko viņš runājis vai darījis (balsojis) deputata amatu izpildot. Nedz par balsošanām, nedz par amatu izpildot izteiktām domām deputatu nevar saukt pie atbildības, vai kaut kādā ceļā vajāt. Deputats savās runās, kā no parlamenta katedra, tā komisijās, var nonākt konfliktā ar sodu likumu pantiem, bet par to viņu pie atbildības vispārīgi nesauc. Šinī ziņā imunitate rada izņēmuma stāvokli deputatam, radot viņam zināmu neatbildību pret sodu likumu materialām normām. Šinī nozīmē imunitates noteikums satur sevī materialu normu, kuŗa zināmā apmērā atsvabina deputatu no tās atbildības, kas visiem pilsoņiem paredzēta sodu likumos.

Šāda neatbildība par amatu izpildot izteiktām domām pa-

---

*) Red. piezīme. Ievērojot lielo interesi sabiedrībā un juristu aprindās par Saeimā apspriežamo deputatu imunitates jautājumu, redakcija labprāt ievietos par šo jautājumu rakstus (ja viņai tādi tiks iesniegti) ari no citāda viedokļa, nekā tas, uz kuŗa nostājies šī raksta autors, deputats F. Cielēns.

stāv visās konstitucionalās, parlamentarās valstīs. Šis imunitates tiesību saturs stāv sakarā ar pašu tautas vietnieku nama nozīmi valsts uzbūvē. Deputata neatbildība nodrošina deputatam tiesību un iespēju neatkarīgi un brīvi izteikt savas domas par visiem jautājumiem, neatkarīgi un brīvi lemt un balsot par visiem priekšlikumiem, neatkarīgi un brīvi ierosināt dažādus priekšlikumus. Un tāpēc deputatu neatbildība ir parlamentaras valsts iekārtas konstitucionalo tiesību neatņemama sastāvdaļa.

Imunitates tiesību otra sastāvdaļa nodrošina deputatu neaizskaramību. Tūlit jau jāatzīmē, ka jautājums par deputatu neaizskaramību ir daudz sarežģītāks, nekā imunitates pirmā sastāvdaļa — politiskā neatbildība.

Deputatu neaizskaramība dažādās valstīs ir nodrošināta dažādos apmēros, bet šādā vai citādā veidā viņa parasti pastāv.

Šīs konstitucionalās normas, kas nosaka deputatu neaizskaramību, pēc sava formalā rakstura attiecas uz kriminalo procesu, jo viņas nosaka priekš deputatiem izņēmumus no vispārējiem tiesas vai administrativās vajāšanas noteikumiem.

Deputatu neaizskaramības galvenais saturs ir sekošais: deputatu nevar vajāt tiesas nedz administrativā ceļā bez parlamenta piekrišanas. Daudzas satversmes ir uzņēmušas deputatu neaizskaramību tādā juridiskā konstrukcijā un tiesību saturā, kādā tā pastāv Beļģijas un Francijas satversmēs, kuŗās abās deputatu neaizskaramība izteikta gandrīz ar vieniem un tiem pašiem vārdiem.

Francijas satversmē deputatu neaizskaramība formulēta sekošā veidā (1875. g. satversmes 14. paragrafs):

„Nevienu vienas vai otras palatas locekli viņas sesijas laikā nevar vajāt nedz apcietināt tiesas vai administracijas ceļā, kā tikai ar tās palatas piekrišanu, kuŗas loceklis viņš ir, izņemot gadījumu, kad viņš tiek notverts pie nozieguma pastrādāšanas.

Vienas vai otras palatas locekļa apcietināšana vai vajāšana

uz palatas lēmuma pamata tiek suspendēta sesijas laikā un uz visu sesijas laiku."

Jaunajā Vācijas republikas satversmē deputatu neaizskaramības princips ir formulēts sekošā veidā (1919. g. satversmes 37. pants):

„Nevienu reichstaga vai landtaga locekli nevar sesijas laikā bez tā nama piekrišanas, kuram viņš pieder, saukt par noziedzīgu nodarījumu pie tiesas atbildības vai apcietināt, izņemot gadījumu, kad deputats ir notverts pie nozieguma pastrādāšanas vai vēlākais nākošās dienas laikā.

Līdzīga piekrišana ir vajadzīga pie ikkatras citas personīgas brīvības ierobežošanas, kas varētu traucēt deputatu pie amata izpildīšanas.

Reichstaga vai landtaga locekļa jebkāda tiesas vajāšana vai jebkāda apcietināšana vai citāda personīgās brīvības aprobežošana tiek sesijas laikā atcelta, ja to prasa attiecīgais nams, pie kura pieder deputats."

Šīs divas formulas, kaut gan sīkumos izšķiras, savā saturā pēc būtības ietver vienu un to pašu deputatu neaizskaramības principu: pa parlamenta sesijas laiku deputatu nevar apcietināt, nedz vispārīgi vajāt tiesas vai administratīvā ceļā bez parlamenta piekrišanas.

Nepakavēsimies pie deputatu neaizskaramības vēsturiskās izcelšanās, nedz ari sāksim analizēt deputatu neaizskaramības juridisko būtību. Nepieiesim pie šī jautājuma ari no novērtējošā viedokļa un neprasīsim, vai modernā tiesiskā valstī, kur visiem pilsoņiem vajadzētu būt nodrošinātai personas neaizskaramībai, un kur visiem pilsoņiem vajadzētu būt vienlīdzīgiem taisna likuma un neatkarīgas tiesas priekšā, vai tādos apstākļos deputatu neaizskaramībai ir maz kāda attaisnojoša nozīme. Atbildes uz šiem jautājumiem izplestu šī raksta apmērus un novestu par tālu no šī raksta konkretā temata. Bet īsumā gribu tomēr pāris vārdos pakavēties pie deputatu neaizskaramības vispārīgi.

Kas ir deputatu neaizskaramība? Ļoti izplatīts ir uzskats, ka deputatu neaizskaramība ir deputata amatam piemītoša pri-

vileģija. Valsts satversme itkā piešķir deputatam, kā tādam, sevišķas tiesības, kas viņu padara imunu pret kriminalprocesā paredzētām represijām, kuŗas attiecas uz visām personam. Līdz ar to rodas iespaids, itkā deputats būtu apbalvots ar sevišķām priekštiesībām, ar sevišķām privileģijām, kā to mēdz uztvert plašāka publika.

Un tomēr, ja dziļāk analizē deputata imunitates principu, deputata neaizskaŗamības juridisko saturu, tad top redzams, ka deputatu neaizskaŗamības tiesības nav nebūt kādas personalas tiesības, vai deputatu sevišķas privileģijas, kaut kas līdzīgs kārtu privileģijām. Par tiesībām, kas piešķirtas kādai kārtai, disponē brīvi šie kārtas locekļi. Katrā konkretā gadijumā katrs atsevišķs kārtas loceklis var brīvi savas tiesības vai privileģijas izmantot vai ne. Turpretim par deputatu neaizskaŗamības tiesībām vai pareizāk par šo tiesību izmantošanu pavisam nedisponē katrs deputats kā tāds, bet v i e n ī g i un t i k a i pats parlaments, kā tāds. Pats parlaments izlemj — vai deputatu izdot tiesas vajāšanai, vai ļaut deputatu apcietināt. Paša deputata vēlēšanās vai griba šinī ziņā juridiski nenozīmē neko, jo tikai pats parlaments disponē par deputata neaizskaŗamības tiesībām. Ja, piem., kādā gadījumā pats deputats personīgi piekristu tam, ka viņu sauc bez parlamenta atļaujas pie tiesas atbildības, vai viņš pats piekristu tam, ka viņu apcietinātu bez parlamenta atļaujas, tad tomēr attiecīgās tiesu iestādes nedrīkst nedz uzsākt tiesas vajāšanu pret deputatu, nedz apcietināt viņu.

Pats deputats nedisponē par savas neaizskaŗamības tiesībām. Satversme šīs tiesības piešķīrusi pašam parlamentam, bez kuŗa piekrišanas nevar vajāt nedz apcietināt deputatu. Francijas un Vācijas kriminalie kodeksi paredz diezgan bargus sodus tiem prokuroriem, tiesnešiem un administratoriem, kuŗi pretēji satversmes noteikumiem būtu apcietinājuši vai citādi aprobežojuši deputata personīgo brīvību pa sesijas laiku bez parlamenta piekrišanas. Un šie sodi ir piemērojami ari tanī gadījumā, ja pats deputats būtu piekritis pa sesijas laiku viņa vajāšanai, un tā būtu notikusi bez parlamenta piekrišanas.

No šīs īsās analizes ir redzams, ka deputatu neaizskaŗamības tiesības nav deputatu privileģijas, bet deputatu neaizskaŗamība izriet no parlamenta tiesībām disponēt par saviem locekļiem.

Un šinī nozīmē deputatu neaizskaŗamībai ir tīri praktisks, funkcionals raksturs vai nozīme. Ar deputatu neaizskaŗamību tiek nodrošināta nevis atsevišķa deputata netraucēta darbība likumdošanas iestādē, bet ar neaizskaŗamības principu satversme grib nodrošināt likumdevējai iestādei, kā tādai, netraucētu darbību.

Deputatu imunitates būtību konstruēt ar dažādām teoretiskām fikcijām — ir stipri neracionals darbs. Ir dažādas teorijas, kuŗas dažādā veidā izskaidro imunitates būtību: valsts varas dalīšanas princips, tautas suverenitates princips u. t. t. Bet visas šīs teorijas ir konstruktivas fikcijas.

Saņemot kopā augšā sacīto, mēs varam nākt pie sekošiem slēdzieniem par deputatu imunitati: noteikumi par deputatu imunitati ir sevišķas konstitucionalās tiesības, kas nodrošina deputatu neatbildību un neaizskaŗamību nolūkā, lai garantētu 1) atsevišķam deputatam brīvu un neatkarīgu uzstāšanos un 2) pašam parlamentam, kā tādam, netraucētu darbību svarīgā likumdošanas darbā.

2. Latvijas deputatu imunitate.

Kā ir nodrošināta deputatu imunitate Latvijā? Par to runā Satversmes 28., 29., 30. un 31. panti. Analizēsim drusku tuvāk šos Satversmes noteikumus.

Deputatu neatbildību nosaka Satversmes 28. pants, kuŗš skan: „Saeimas locekli ne par balsošanu, ne par amatu izpildot izteiktām domām nevar saukt pie atbildības ne tiesas, ne administrativā, ne disciplinarā ceļā. Saeimas locekli var saukt pie tiesas atbildības, ja viņš, kaut ari amatu izpildot, izplata: 1) godu aizskaŗošas ziņas, zinādams, ka tās nepatiesas, vai 2) godu aizskaŗošas ziņas par privatu vai ģimenes dzīvi."

Šī panta pirmais teikums nosaka deputatu vispārējo neatbildību. Deputatu nemaz, nekādos apstākļos, nevar saukt pie atbildības ne par runām, nedz balsošanām, kā Saeimas plenarās sēdēs, tā arī komisijās, nedz arī par citādi izteiktām domām, ja šī domu izteikšana stāvējusi tieši sakarā ar amata izpildīšanu. Piem., ja kāds Saeimas prezidija loceklis prezidija uzdevumā tur kādu apsveikšanas runu ārpus Saeimas, tad sakarā ar šādu domu izteikšanu — ja tā nāktu sadursmē ar sodu likumu pantiem — nevar uzsākt nekādu vajāšanu, jo šis gadījums paiet zem neatbildības noteikuma. Turpretim, ja deputats tautas sapulcē, dodams pārskatu saviem vēlētājiem, savā runā nonāktu sadursmē ar sodu likumu pantiem, tad šāds gadījums nepaiet zem politiskās neatbildības.

Šis deputata izņēmuma stāvoklis pret sodu likumu materialām normām neattiecas uz g o d a a i z s k a r š a n u, par ko deputatu var saukt pie tiesas atbildības divos gadījumos, kuŗi ietverti 28. panta otrā teikumā. Jāatzīmē, ka deputatu neatbildība Latvijā ir šaurāka kā citās valstīs, jo citās satversmēs, sevišķi vecākajās, nekur deputata neatkarība nav ierobežota ar Latvijas Satversmes 28. pantā otrā teikumā minētiem vai līdzīgiem noteikumiem par goda aizskaršanu.

Runājot par šo noteikumu piemērošanu, ir jāatzīmē, ka persona, kas ar deputata amatu izpildot turētu runu aizskarta, var saukt deputatu pie tiesas atbildības tikai saskaņā ar Satversmes 30. panta noteikumiem. Tas nozīmē, ka aizskartā persona var ierosināt lietu, bet tiesas vajāšanu varēs uzsākt tikai ar Saeimas piekrišanu.

Varētu vēl piezīmēt, ka 6 gadu laikā, kamēr mūsu valsts satversme spēkā (no 7. nov. 922. g.), nav bijis n e v i e n a gadījuma, kad tiesu iestādes būtu griezušās pie Saeimas ar prasību izdot kādu deputatu tiesas vajāšanai par kādas personas goda aizskaršanu ar amatu izpildot turētu runu (saskaņā ar satversmes 28. p. otrā teikuma noteikumiem).

Beidzot pāris vārdus par 28. panta noteikumiem, kuŗi nosaka, ka Saeimas locekli par amatu izpildot izteiktām domām nevar saukt pie atbildības ne administrativā, ne disciplinarā

ceļā. Ko tas nozīmē? Tas nozīmē to, ka par domām, kas izteiktas Saeimā, deputatam nevar nekādus sodus uzlikt, bet tas neizslēdz zināmus disciplinarus paņēmienus no Saeimas priekšsēdētāja vai pašas Saeimas pret tiem viņas locekļiem, kas šādā vai citādā veidā traucē plenarsēžu kārtību un darbību. Tagad Saeimas kārtības rullis (69. pants) nosaka: „Ja runātājs, vai vispār sēdes dalībnieks, nepaklausa priekšsēdētāja aizrādījumiem, vai ari atļaujas sev apvainojošus, skarbus, vai ar Saeimas cieņu nesavienojamus izteicienus, vai sēdēs kārtības traucējumus, tad priekšsēdētājs vai nu viņu sauc pie kārtības, vai ņem viņam vārdu, vai ari, sevišķi svarīgos gadījumos, liek Saeimai priekšā izraidīt viņu no sēdes, vai ari izslēgt uz 1 līdz 6 sēdēm". Nevarētu teikt, ka šis kārtības ruļļa pants juridiskā ziņā būtu pietiekoši skaidrs, jo tādi jēdzieni, kā „apvainojošs" un „skarbs", ir ļoti plaši tulkojami. Bet vispārējais princips ir skaidrs, ka pašai Saeimai un viņas priekšsēdētājam sēžu kārtības uzturēšanai ir zināma disciplinara vara par deputatiem. Šādi noteikumi nerunā pretim satversmes 28. panta noteikumiem.

Juridiski interesantāks un praktiski svarīgāks ir otrs jautājums: kā un kādos apmēros Latvijas republikas satversmes noteikumi nodrošina deputatu imunitates otro daļu — deputatu n e a i z s k a ņ a m ī b u ?

Par to runā satversmes 29. un 30. panti. Pievedīsim šos abus pantus pilnā tekstā:

„29. Saeimas locekli nevar apcietināt, izdarīt pie viņa kratīšanas, ne citādi aprobežot viņa personas brīvību, ja tam nepiekrīt Saeima. Saeimas locekli var apcietināt, ja to notver pie paša nozieguma pastrādāšanas. Par katru Saeimas locekļa apcietināšanu divdesmit četru stundu laikā jāpaziņo Saeimas prezidijam, kurš to ceļ priekšā nākošā Saeimas sēdē izlemšanai par Saeimas locekļa paturēšanu apcietinājumā vai par viņa atsvabināšanu. Laikā starp sesijām, līdz sesijas atklāšanai, par Saeimas locekļa paturēšanu apcietinājumā lemj Saeimas prezidijs.

30. Par noziedzīgu nodarījumu nevar uzsākt pret Saei-

mas locekli tiesas vai administrativu vajāšanu bez Saeimas piekrišanas."

Ko nozīmē šie panti? Kāds ir viņu juridiskais saturs? No satversmes spēkā stāšanās brīža līdz 1928. g. maijam nebija nekādu domu starpību par šo pantu juridisko — teoretisko un praktisko — nozīmi. Vispār valsts iestādes — Saeima, ministru kabinets, tiesu iestādes — 5½ gadu laikā vienprātīgi saprata 29. un 30. pantu nozīmi un vienādā praksē piemēroja šos satversmes pantus.

Kāda bija šī juridiskā tulkošana un šī juridiskā prakse?

Līdz 1928. g. maijam pastāvēja vienprātīgs uzskats, ka 29. pants vispārīgi nosaka apstākļus un veidu, kad un kā var apcietināt Saeimas locekli, izdarīt pie viņa kratīšanas, vai citādi ierobežot viņa personas brīvību. 29. panta pirmais teikums skaidri nosaka, ka deputata apcietināšanai, kratīšanai, vai citādai personas brīvības ierobežošanai ir vajadzīga Saeimas piekrišana. Tā ir imperativa norma, kuŗa iet pāri visām kriminalprocesu normām vai policijas noteikumu punktiem. Šī 29. panta norma attiecas uz visiem gadījumiem, vai lieta par deputata izdarīto noziedzīgo nodarījumu atrastos policijas izziņā, iepriekšējā izmeklēšanā par pašu noziedzīgo nodarījumu, tiesas izmeklēšanā pret deputatu, tiesāšanā, vai deputats būtu jau notiesāts. Deputatu nevar apcietināt, pie viņa nevar izdarīt kratīšanas, ne citādi aprobežot viņa personas brīvību, ja tam nepiekrīt Saeima.

Kā vienīgais izņēmums 29. pantā paredzēts deputata notveršana pie paša noziegumа pastrādāšanas, kad policija var apcietināt deputatu bez Saeimas iepriekšējas piekrišanas, bet par to 24 stundu laikā jāziņo Saeimas prezidijam. Šādos gadījumos Saeima, vai starpsesiju laikā Saeimas prezidijs lemj par Saeimas locekļa paturēšanu apcietinājumā, vai par viņa atsvabināšanu.

Kāds saturs un nozīme tad paliek satversmes 30. pantam?

Tas paplašina vēl tālāk deputata neaizskaŗamību. Tas nosaka, ka vispārīgi pret deputatu nevar uzsākt nekādu tiesas

vai administrativu vajāšanu bez Saeimas piekrišanas. Tas nozīmē, ka bez Saeimas piekrišanas var gan izvest policijas izziņu par kādu noziedzīgu nodarījumu, ko būtu pastrādājis kāds deputats, var ari vest tiesas izmeklēšanu par pašu noziedzīgā nodarījuma notikumu kā tādu, bet nevar deputatu bez Saeimas piekrišanas saukt pie tiesas atbildības, uzsākt tiesas vajāšanu, vai ari administrativu vajāšanu.

Bet kādā kopsakarībā atrodas Satversmes 29. un 30. panti? Kādas sekas rodas, ja ministru kabinets ir pieprasījis Saeimai uz satversmes 30. panta pamata izdot kādu deputatu saukšanai pie tiesas atbildības un ja Saeima ir tam piekritusi? Līdz 1928. g. maijam visi domāja, ka tiesu iestādes (prokuratura, izmeklēšanas tiesnesis, pati tiesa) var spert pret tiesāšanai izdoto deputatu visus soļus, kas paredzēti kriminalprocesa noteikumos un sodu likumu normās, izņemot apcietināšanu, kratīšanu, vai citādu personas brīvības ierobežošanu. Bez Saeimas piekrišanas nevar deputatu apcietināt, nedz viņu kratīt, nedz citādi aprobežot viņa personas brīvību kā izmeklēšanas stadijā (drošības līdzekļa piemērošana), tā ari pēc notiesāšanas (soda izpildīšana), kaut ari deputats būtu izdots uz 30. panta pamata tiesas vajāšanas uzsākšanai.

Šinī nozīmē 30. pants tika uzlūkots kā papildinājums pie 29. panta, kā 29. pantā noteiktās neaizskaramības p a p l a š i n ā š a n a.

29. pants nosaka v i s u s apstākļus un veidus, kur un kā deputatu var apcietināt, izdarīt pie viņa kratīšanas vai citādi aprobežot viņa personas brīvību, bet 30. pants vēl tālāk nosaka, ka bez Saeimas piekrišanas deputatu nevar apcietināt ari ar tiem kriminalprocesa noteikumos un sodu likumos paredzētiem vajāšanas paņēmieniem un sodiem, kuŗi paliek ārpus apcietināšanas, kratīšanas, vai personas brīvības ierobežošanas.

Šādā nozīmē 5½ gadu laikā visi vienprātīgi saprata satversmes 29. un 30. pantus. Neviens netulkoja 30. pantu tajā nozīmē: ja Saeima ir devusi savu piekrišanu saukt deputatu pie tiesas atbildības, vai, pareizāk, devusi savu piekrišanu uz 30.

panta pamata uzsākt tiesas vajāšanu, ka līdz ar to pret deputatu var pielietot visus kriminalprocesā paredzētos vajāšanas paņēmienus. Ja kāds deputats uz satversmes 30. panta pamata bija izdots tiesāšanai, un pēc tam bija notiesāts ar aresta vai cietuma sodu, tad tiesu iestādes vienmēr no jauna griezās caur tieslietu ministri resp. caur ministru kabinetu pie Saeimas ar pieprasījumu, uz satversmes 29. panta pamata atļaut deputatu apcietināt, aresta vai cietuma soda izpildīšanai.

Es uzsveru, ka pie šādas 29. un 30. panta juridiskas tulkošanas un praktiskas piemērošanas ir pieturējušies, sākot no 1922. g. novembra līdz 1928. g. maijam, visi. Šādu tulkojumu ir atzinuši par pareizu un piemērojamu Saeima, ministru kabinets un tiesas.

Domu starpības par 30. panta juridisko saturu radās 1928. g. maijā. Saeima bija nolēmusi izdot uz 30. panta pamata tiesas vajāšanai resp. tiesas vajāšanas uzsākšanai deputatu J. Goldmani, ņemot viņam — līdz galējam tiesas spriedumam — tiesības piedalīties Saeimas un tās komisiju un citu iestāžu sēdēs. Pēc tam izmeklēšanas tiesnesis bija nolēmis pielietot pret dep. Goldmani apcietināšanu kā drošības līdzekli. Saeimas starpfrakciju birojā pacēlās jautājums, vai tiesu iestādes var apcietināt deputatu, ja tas būtu izdots tiesāšanai uz 30. panta pamata, kaut ari tas būtu atstādināts no darbības Saeimas plenarās sēdēs un komisijās. Vieni domāja, ka ari šādos apstākļos ir vajadzīgs vēl sevišķs pieprasījums deputata apcietināšanai un sevišķa Saeimas piekrišana par apcietināšanu, dibinoties uz satversmes 29. panta pamata. Otri domāja, ka ņemot deputatam tiesību — līdz galējam tiesas spriedumam — piedalīties Saeimas un tās komisiju un citu iestāžu sēdēs, Saeima faktiski ir atstādinājusi, kaut ari uz laiku, bet pilnā apmērā, deputatu no amata pienākumu izpildīšanas. Un līdz ar to ir kritusi satversmes 29. pantā paredzētā neaizskaramība, jo šīs neaizskaramības resp. imunitates vispārīgais mērķis taču ir nodrošināt deputatam netraucētu amata pienākuma izpildīšanu. Saeimas starpfrakciju bi-

rojs uzdeva publisko tiesību un juridiskām komisijām noskaidrot šo jautājumu.

Tieslietu ministrs savukārt griezās pie Senata ar priekšlikumu tulkošanas ceļā izšķirt jautājumu, vai tiesu varas organi bez Saeimas sevišķas piekrišanas var apcietināt, pirms tiesas sprieduma un ari pēc tā, ar Saeimas lēmumu tiesāšanai izdotu un no Saeimas sēdēm atstādinātu Saeimas locekli, kā ari izdarīt pie viņa kratīšanas.

Senats ar 18. maija 1928. g. spriedumu nedeva atbildi uz šo samērā šauro un specialo jautājumu, bet ir devis plašu un principialu interpretaciju par mūsu satversmes 29. un 30. pantu saturu un nozīmi un pie tam devis jaunu tulkojumu, kas runā pretim tai konstitucionalai un tiesu praksei, kuŗa pastāvēja līdz tam.

Senata spriedums skan sekoši:

„Satversmes 29. un 30. p. tekstu burtiskais un loģiskais, tā tad sistematiskais, iztulkojums, ņemot pie tam vērā šo pantu un viņos pievesto tekstu dispoziciju, noved pie sekošiem slēdzieniem attiecībā uz Saeimas locekļu procesualās imunitates stāvokli:

a) deputats notverts pie nozieguma izdarīšanas (in flagranti) — tādā gadījumā piekritīgais varas organs deputatu var apcietināt, bet par to 24 stundu laikā jāziņo Saeimas prezidijam, kuŗš to ceļ priekšā Saeimas nākamā sēdē izlemšanai par deputata paturēšanu apcietinājumā, vai viņa atsvabināšanu (laikā starp sesijām līdz jaunas sesijas atklāšanai jautājumu izšķiŗ Saeimas prezidijs);

b) lietas stadija, kad tiek vesta izziņa vai izdarīta iepriekšēja izmeklēšana par noziedzīga nodarījuma notikumu līdz lēmuma sastādīšanai par vajāšanas uzsākšanu (izņemot a punktā aprādīto gadījumu), — lietas šinī stadijā deputatu apcietināt, izdarīt pie viņa kratīšanu, vai citādi aprobežot viņa brīvību var tikai ar Saeimas piekrišanu;

c) lietas stadija, kad jau sastādīts lēmums par deputata

vajāšanas uzsākšanu un Saeima uz to devusi savu piekrišanu — lietas šinī stadijā darbojas tiesas varas aparats tā pilnvarojuma robežās, kādu viņam piešķir procesualie likumi.

Jautājums, vai Saeimas loceklis, kura izdošanai kriminalvajāšanas uzsākšanai Saeima devusi piekrišanu, ir vai nav atstādināts no Saeimas sēdēm, attiecas uz Saeimas darbības iekšējo iekārtu un nestāv sakarā ar tiesas darbību attiecībā uz tiesai izdoto Saeimas locekli.

Pamatojoties uz pievestiem apsvērumiem, Senata apvienotā sapulce nolemj: paskaidrot, ka priekšā celtais jautājums izšķirams apstiprinoši."

Kā no Senata sprieduma motiviem redzams, tad Senats nemaz nav pat mēģinājis pielietot vēsturiskās tulkošanas metodi, tas aprobežojies vienīgi un tikai ar sistematisku tulkošanu.

Bet ko rāda vēsturiskie materiali par likumdevēja gribu attiecībā uz satversmes 29. un 30. pantiem? Ko rāda satversmes sapulces materiali — protokoli un stenogramas? Vai var no šiem materialiem rekonstruēt to saturu, kādu likumdevējs, Satversmes Sapulce, ir ielikusi 29. un 30. pantos?

Par nožēlošanu, Satversmes Sapulces satversmes komisijas protokoli ir stipri nepilnīgi — debates nav stenografētas un nav pat plašāk atreferētas. Tomēr ari no šiem komisijas protokoliem redzams, ka tas, kas izteikts satversmes 29. pantā par deputatu neaizskaramību, tas (šādā vai drusku citādā veidā izteikts) figurē visu laiku kā pamatdoma par deputatu neaizskaramību. Turpretim doma par Saeimas piekrišanu deputata saukšanai pie tiesas atbildības, resp. ka bez Saeimas piekrišanas nevar uzsākt tiesas vai administrativu vajāšanu, šī doma, šī teze brīžiem tiek apakškomisijā un komisijā pieņemta, brīžiem atraidīta. Šī teze nesastāda deputatu imunitates „dzelzs inventaru", bet tā pēc sava satura figurē kā papildinājums un pastiprinājums tai tezei, kas ietverta mūsu satversmes 29. pantā. 30. panta dzimšanas process rāda, ka tam nav patstāvīgs raksturs un patstāvīgs saturs. Tas tikai papildina un paplašina to neaizskaramību, kas jau noteikta

29. pantā. Paplašina tanī nozīmē, ka bez Saeimas atļaujas nevar netikai apcietināt deputatu, kratīt vai aprobežot viņa personīgo tiesību — kas gan noteikts 29. pantā — bet nevar deputatu apgrūtināt — bez Saeimas atļaujas — ari ar pārējiem kriminalprocesa vajāšanas paņēmieniem un sodu likumu sodiem.

Jo skaidri tas ir redzams no Satversmes Sapulces plenarās sēdes materialiem, par kuŗiem ir pilnīgas stenogramas.

Oficialais referents, M. Skujenieks 1921. g. 25. okt. plenarā sēdē par satversmes 30. panta saturu izsakās sekoši: „Komisijas vārdā es izsakos pret 29.*) panta strīpošanu aiz tā iemesla, ka 29. pants runā par lietām, par kuŗām 27. un 28. panti nerunā, t. i. par to, zem kādiem noteikumiem, kādos apstākļos deputatu var nodot tiesai. 27. pants runā par to, ka deputati, izņemot divus gadījumus, nav saucami pie tiesas atbildības par to, ko viņi dara savus amata pienākumus izpildot. 28. pants saka, ka deputatu nedrīkst apcietināt, pie viņa nedrīkst izdarīt kratīšanas, vai citādi kā aprobežot viņa personīgās brīvības. Bet neviena vārda šinīs abos pantos nav teikts par to, kādos apstākļos Saeimas locekļus var saukt pie tiesas atbildības, kas pēc šī 29. panta pielaižams tikai ar Saeimas piekrišanu.“**)

Ari no debatēm ir redzams, kāds ir toreiz domāts tagadējā 29., bet toreizējā 28. panta saturs. Tā piem. A. Bergs, kuŗš lika priekšā sašaurināt projektēto neaizskaŗamību, strīpojot no projekta 29. (tagadējo 30.) pantu, savā runā izsakās par 28. panta (tagadējā 29. panta) saturu sekošā veidā: „Es saprotu, ka deputatu nevar apcietināt uz tiesas sprieduma pamata bez Saeimas atļaujas, kā to nosaka 28. pants; tur ir jārunā līdzi Saeimai, jo līdz ar apcietināšanu deputats faktiski zaudē iespēju izpildīt savu amatu.“***)

---

*) Apspriežamā satversmes projekta 27., 28. un 29. panti korespondē pieņemtās satversmes 28., 29. un 30. pantiem.

**) Latvijas Satversmes Sapulces stenogramas. 18. burtnīca, 1921. g. 1692. lp. p.

***) Ibidem. 1691. lp. p.

No šiem Satversmes Sapulces materialiem ir nepārprotami redzams tas saturs, kādu likumdevējs ir ielicis satversmes 29. un 30. pantos. Tas ir tāds, kādu viņu visi vienprātīgi saprata līdz 1928. g. maijam, kad Senats ar savu tulkojumu iedeva šiem pantiem jaunu saturu.

Katrā ziņā būtu jāievēro ari vēsturiskā tulkošana. Bet pakavēsimies pāris vārdos pie senata sistematiskās tulkošanas.

Senata tulkojuma motivu pamata postulats ir sekošā teze: ja pret kādu personu nevar uzsākt tiesas vajāšanu kriminalprocesā paredzētā pilnā apjomā, tad vispārīgi nevar nemaz uzsākt vajāšanu, „jo tiesas varas organi ar to būtu nostādīti tādā stāvoklī, ka viņi nevar izpildīt kriminalprocesa noteikumus, kas ir nepieciešams, lai atzītu šo organu darbību par likumīgu." „Ja nostātos uz tā viedokļa, ka ari pēc tam, kad deputats jau izdots tiesu iestāžu rīcībā kriminalvajāšanas uzsākšanai, deputatu apcietināt, izdarīt pie viņa kratīšanu, vai citādi aprobežot viņa brīvību var tikai ar Saeimas piekrišanu, par ko iet runa 29. pantā, tad lēmumam par deputata izdošanu tiesāšanai nebūtu nekādas nozīmes." Šis kriminalprocesa kategoriskais imperativs gramatiski, loģiski un sistematiski pierādīts Senata motivos, lai nāktu pie slēdziena, ka „ar to brīdi, kad Saeima pieņēmusi lēmumu, ar kuru atļauts uzsākt pret deputatu vajāšanu, atkrīt likumā paredzētais formalais šķērslis deputata saukšanai pie atbildības, iedarbojas tiesu varas aparats ar visām šim aparatam piederošās varas funkcijām pilnā viņa apjomā."

Vai tad, patiešām, ir pareiza pamatteze, uz kuŗas balstās Senata konstrukcija? Vai, tiešām, nemaz nevar uzsākt nekādu tiesas vajāšanu, ja nevar pielietot visu kriminalprocesā paredzēto vajāšanas mechanismu? Mēs redzam, ka 5½ gadu laikā vesela rinda deputatu ir izdoti tiesas vajāšanai uz 30. panta līdzšinējā (šaurākā) satura pamata. Un tiesas iestādes ar sekmēm ir izvedušas kriminalprocesā paredzēto tiesas vajāšanu — izmeklēšanu un notiesāšanu. Un tikai dēļ cietuma vai

aresta soda izpildīšanas ir griezušās pie Saeimas ar jaunu pieprasījumu. Līdzšinējā praksē nav bijuši pat gadījumi, kad uz 30. panta pamata tiesāšanai izdotos deputatus tiesa nebūtu varējusi kādu formalu šķēršļu dēļ tiesāt.

Ja grib teoretiski abstrakti atrisināt imunitates problemu, iztulkojot loģiski mūsu satversmes 29. un 30. pantus, tad arī šādai tulkošanai kā pirmo loģisko postulatu nevar likt tezi par to, ko prasa kriminalprocesa konsekvence. Liekot šādu principu primarā postulatā, v i e n m ē r loģiskais secinājums būs — sašaurināta imunitates tulkošana.

Imunitates noteikumi par deputatu neaizskaramību, taču, ir izņēmumi no procesualiem noteikumiem. Tāpēc nav nekas neloģisks, ja mūsu satversmes 29. un 30. panta noteikumi zināmā mērā sajauc kriminalprocesa konsekvento sistemu. Tas ir ļoti dabiski, ka imunitates loģika saduras ar kriminalprocesa loģiku, un imunitates loģiskam saturam, kāds tas noteikts Latvijas republikas satversmē, ir jādominē par kriminalprocesa loģisko saturu.

Tāpēc, ļoti saprotami, ka Saeima (6. jūnijā 1928. g.) pieņēma papildinājumu kriminalprocesā, ar kuŗu ari burtiski tiek ierakstīti kriminalprocesā tie izņēmumi par deputatu neaizskaramību, kas paredzēti satversmē un par kuŗu saturu līdz 1928. g. maijam nepastāvēja nekādas domu starpības. Šis papildinājums kriminalprocesā skan:

„Kriminalprocesa likumus papildināt ar šādu 13^1. pantu:

13^1. Visos gadījumos, kad uz šo likumu pamata nākas izdarīt pie Saeimas deputata kratīšanu, viņu apcietināt vai citādi aprobežot viņa personas brīvību, šī rīcība pielaižama tikai ar Saeimas piekrišanu tās nosacītās katrā atsevišķā gadījumā robežās. Izņēmuma veidā Saeimas deputatu var apcietināt bez šādas iepriekšējas Saeimas piekrišanas, ja viņu notver pie paša nozieguma pastrādāšanas, paziņojot par apcietināšanu Saeimas prezidijam, Latvijas Republikas Satversmes 29. pantā noteiktā kārtībā."

Kā Saeimas juridiskā komisijā, tā ari plenarā sēdē sakarā

ar šo papildinājumu bija debates ap to, vai var ar vienkārša likuma izdošanu tālāk izveidot tos noteikumus, kas izteikti satversmē. Tika izteiktas domas, ka to, kas izteikts satversmē, var tālāk attīstīt tikai ar papildinājumiem pie satversmes likuma un satversmes grozīšanas kārtībā. Tās ir gluži nedibinātas domas. Protams, nevar izdot vienkāršus likumus, kas runātu pretim satversmei. Ja gribētu izdot kādus likumus, kas runātu pretim satversmei, tad papriekšu būtu jāgroza pašas satversmes teksts. Un tas būtu jādara satversmes grozīšanas kārtībā ar kvalificēto kvorumu (⅔) un kvalificēto balsu vairākumu (⅔). Turpretim, ja tiek izdots likums, kas tālāk attīsta kādu vispārēju principu, vai konkreti izveido kādu valsts organu vai institutu, kas satversmē jau paredzēti, tad tas ir darāms vienkāršā likumdošanas ceļā, ja šie konkretie likumi nerunā pretim satversmei. Piem. likums par Saeimas vēlēšanām tālāk attīsta un konkreti nosaka vēlēšanu kārtību, dibinoties uz satversmē paredzētiem vispārīgiem principiem. Tas pats ir darīts atsevišķos likumos par ministru kabineta iekārtu, par valsts kontroli, par tautas nobalsošanu u. t. l.

Tāpēc ari likumu, kas papildina kriminalprocesu ar tādu pat saturu, kāds piemīt satversmes 29. un 30. pantam, nevajaga izdot satversmes grozīšanas kārtībā.

Valsts Prezidents ar rakstu no 13 junija 1928. g., uz satversmes 71. panta pamata nosūtīja augšā minēto kriminalproc. lik. papildinājumu atpakaļ Saeimai otrreizējai caurlūkošanai.

Publisko tiesību komisija ar 9 pret 2 balsīm pieņēma šo papildinājumu negrozītā veidā. Un ari juridiskā komisija ir to pieņēmusi. Ar interesi ir gaidāmas Saeimas plenarās sēdes debates un balsojums par šo likumprojektu un par šo juridiski interesanto tematu.

Var, protams, no lietderības un teoretiskas konstrukcijas viedokļa, no vēlamības un novērtēšanas viedokļa kritizēt kādu deputatu imunitates sistemu un aizstāvēt kādu citu. Ir jāatzīst, ka mūsu satversmē paredzētā imunitate attiecībā uz neaizskaramību ir ļoti plaša. Neaizskaramība attiecas uz visu legislaturas periodu un ne uz sesijas laiku,

kā tas ir parasts citās valstīs. Tāpēc ari mūsu imunitates noteikumu juridiskā konstrukcija ir citādāka, nekā tas ir Francijā, Vācijā vai citās zemēs. Bet ja mūsu likumdevējs, Satversmes Sapulce, ir šādu plašu saturu deputatu imunitatei devusi, tad sašaurināt to var tikai satversmes grozīšanas ceļā.

Beigās gribu vēl atzīmēt, ka ari pie tagadējās satversmes un pie viņas līdzšinējā tulkojuma nerodas nekādas procesualas grūtības. Ja deputats ir pastrādājis kādu svarīgu noziedzīgu nodarījumu, kuŗu vispusīgi vajaga izmeklēt, tad taču tieslietu ministrija resp. ministru kabinets, pieprasot Saeimas piekrišanu uzsākt tiesas vajāšanu (uz satversmes 30. panta pamata), var tanī pat laikā un tanī pat rakstā pieprasīt ari atļauju apcietināt deputatu, izdarīt pie viņa kratīšanas, vai citādi ierobežot viņa personīgo brīvību (uz satversmes 29. panta pamata). Saeima lems par to, vai atļaut tiesas vajāšanu ar apcietināšanu, kratīšanu, personas brīvības ierobežošanu, vai bez tā, vai atļaus pielietot šos paņēmienus pa daļai. Līdzšinējais tulkojums tiesai dod iespēju pašai Saeimai katrā konkretā gadījumā novērtēt apstākļus un izlemt, vai atļaut deputatu apcietināt (piem., soda izpildīšanai) sesijas laikā vai sesijas pārtraukuma brīdī. Turpretim tas stāvoklis, kas rastos imunitates jautājumā, ja Saeima ari pieņemtu Senata jauno tulkojumu — tas taisni padarītu deputatu izdošanas proceduru par ļoti sastingušu. Ja balsošana par izdošanu tiesas vajāšanas uzsākšanai nozīmēs, ka deputats līdz ar to tiek izdots pilnos apmēros tiesas vajāšanai ar kriminalprocesā paredzēto visu vajāšanas mechanismu, kas var novest pie deputatu apcietināšanas pa sesijas laiku par samērā niecīgiem noziedzīgiem nodarījumiem, tad taisni radīsies vairāk pretbalsotāju, kas balsos pret izdošanu tiesas vajāšanas uzsākšanai.

Vispārīgi, imunitates noteikumu piemērošana sesijas laikā pilnos apmēros atkarājas no paša parlamenta gribas. Par to, vai Latvijas parlamenta prakse pie deputatu izdošanas vai neizdošanas bijusi lietderīga, vai nelietderīga, pareiza vai nepareiza, tas neietilpst šīs juridiskās analizes tematā.

Beigās vēl būtu jāatzīmē, ka deputatu imunitati nodrošina

ari satversmes 91. pants, kuŗš skan: „Saeimas loceklim ir tiesības atteikties no liecības došanas: 1) par personām, kuŗas viņam kā tautas priekšstāvim uzticējušas kādus faktus vai ziņas; 2) par personām, kuŗām viņš, izpildot savus tautas priekšstāvja pienākumus, uzticējis kādus faktus vai ziņas; 3) par pašiem šiem faktiem un ziņām.“ Tā kā šie noteikumi nav izsaukuši domu starpības un paši par sevi skaidri, tad tuvāk pie to analizes nepakavēsimies.

Tādi ir Latvijas republikas satversmes noteikumi par deputatu imunitati. Var viņus atzīt vai neatzīt, bet nevar apstrīdēt šo noteikumu juridisko saturu un nozīmi.

Saeimas dep. F. Cielēns.

Par asinsgrupu nozīmi tēva noteikšanā Latvijā un šo asinsgrupu pastāvību.[1])

Jau sen ārsti un it īpaši tiesu ārsti, kā ari juristi bij sajutuši vajadzību pēc tādas metodes, ar kuŗas palīdzību būtu iespējams objektivi atšķirt vienu cilvēku no otra. Personas identitates noteikšanai tika un ari vēl tagad tiek izlietotas antropoloģiskas pazīmes. Bet ne vienmēr tas ir iespējams, jo var nākt priekšā gadījumi, kur pati identificējamā persona nemaz nav mums pieietama. Šeit es domāju tos gadījumus, kad mūsu rīcībā nav pati persona, bet vienīgi vai nu kāda ķermeņa daļa, vai pirkstu nospiedumi vai kāds asins traips. Bez tam mēs zinam, cik lielas grūtības tiesā jāpārvar, lai personu identificētu tikai pēc antropoloģiskām pazīmēm, jo tiesa no eksperta vienmēr prasa vispusīgu slēdziena pamatojumu. Ārstiem-ekspertiem, veicot savu uzdevumu, ir jāpielieto visas iespējamās metodes. Sevišķi tas sakāms par tēva noteikšanas gadījumiem, jo tik priekš tiesas svarīgu jautājumu antropologs vien nav spējīgs noskaidrot.

1900. gadā Landsteiner'am un Chatok'am izdevās novērot, ka cilvēka asins sērumam (sulai) reizām piemīt īpašība aglutinēt (salipināt) citu personu asins ķermenīšus. Sākumā likās, ka ar atrastās metodes palīdzību varēs atšķirt vienu cilvēku no otra. Tad atkal šķita, ka varēs atšķirt slimus cilvēkus no veseliem. Vēlāk tomēr izrādījās, ka šāda aglutinacija nav vis raksturīgs slimību simptoms, bet ar viņas palīdzību visus cilvēkus, kā slimus, tā veselus, var sadalīt četrās lielās grupās. Atrada četrus cilvēku asins tipus, kuŗus šķaidrības dēļ apzīmēja ar I $O\alpha\beta$, II $A\beta$, III $B\alpha$ un IV ABo. Lai gan šī metode neattaisnoja pilnībā uz sevis liktās cerības, tomēr medicina bij

[1]) Īss izvilkums no disertacijas, kas aizstāvēta 1929. g. 13. februarī medicinas fakultates atklātā sēdē medicinas doktora grada iegūšanai.

ieguvusi jaunu paņēmienu, jo radās iespēja ar asins izmeklēšanas palīdzību sadalīt visus cilvēkus četrās grupās. Vēlāk Ottenberg's noskaidroja, ka šie četri specifiskie asins tipi pāriet uz pēcnācējiem pēc zināmas kārtības — Mendeļa likuma. Vēl vēlāk noskaidroja, ka šīs asins grupu īpašības nemainās visā cilvēka mūžā. Ņemot vērā visus tos atradumus, varēja asins tipu noteikšanas paņēmienu pielietot tiesā asins traipu identificēšanai un tēva noteikšanai alimentu piespriešanas prāvās. Jautājums par asinsgrupu nemainīšanos zem slimību iespaida un pēc nāves nebij vēl pilnīgi atrisināts un tādēļ šo priekš tiesas ne mazāk svarīgo jautājumu mēģināju noskaidrot savā darbā.

Tā kā ir tikai četras cilvēku asinsgrupas, kuŗas vecāku kombinacijās bieži vien atkārtojas, tad ne ik reizes varēs noteikti pateikt bērna tēvu. Lai kādu jaunu paņēmienu varētu ievest tiesu praksē, vispirms ir jāpierāda viņa derīgums. Mūsu konkretā gadījumā jāpierāda, cik bieži kādā tautā atgadīsies paternitates noteikšanai derīgas tēva, mātes un bērna asinsgrupu kombinacijas. Schiff's vācu tautai šīs izredzes ir aprēķinājis uz 23,55%. Pateicoties šiem aprēķiniem uz viņa, Strassman'a un Werkgartner'a priekšlikumu asinsgrupu noteikšanas paņēmiens ievests visās Vācijas un Austrijas tiesās.

Savā darbā gribēju aprēķināt minētās izredzes pie Latvijas iedzīvotājiem un atsevišķām tautībām. Šis darbs bij nepieciešams, lai varētu vieglāki ari mūsu tiesās ievest asinsgrupu noteikšanu. Augšā pievesto uzdevumu var veikt divējādā ceļā: 1) caur tiešiem ģimeņu izmeklējumiem un 2) aprēķinot šīs izredzes no zināmas tautas asinsgrupu formulas. Tā kā asinsgrupu noteikšana pie ģimenēm prasa ilgu laiku un daudz materiāla, jo nepilnīgie visi jāatmet, tad izvēlējos otru ceļu un proti: izredžu aprēķināšanu no asinsgrupu formulām. Ar Schiff'a darbiem ir pierādīts, ka pie abiem veidiem iegūst vienādus rezultātus.

Kā no augšminētā redzams, asinsgrupu derīguma aprēķināšanai pie paternitates noteikšanas ir vajadzīga zināmas tautas asinsgrupu formula.

L. un H. Hirszfeldt'i pirmie ievēroja, ka asinsgrupu attiecības pie dažādām tautībām nav vienādas, bet tomēr vienmēr katrai tautai ir visas četras asinsgrupas. Viņiem uzkrita ari tas fakts, ka virzoties arvien vairāk uz dienvid-austrumiem tautu asinsgrupu formulās, palielinās III B^{α} grupas un pamazinās II A^{β} grupas skaits. Apskatot Rietum-Eiropas tautu asinsgrupu attiecības, redzam pilnīgi pretēju ainu: vairāk II $^{\wedge}\beta$ un mazāk III B^{α} grupas. I. O $\alpha\beta$ un IV ABo grupas nerāda nekādu raksturīgu ainu. Asinsgrupu attiecības jeb tā saucamā asinsgrupu formula ir noteikta gandrīz visām tautām. Pie Latvijas iedzīvotājiem līdz šim tas vēl nebij izdarīts un tāpēc savā darbā gribēju veikt šo uzdevumu, vēl jo vairāk tādēļ, ka bez asinsgrupu formulas, kā jau minēju, nav iespējams aprēķināt, cik bieži varētu noteikt bērna tēvu. Tā kā asinsgrupu formula nav atkarīga no klimatiskiem un citiem dzīves apstākļiem un tiek uzskatīta kā etno-antropoloģiska pazīme, tad gribēju pārbaudīt latviešu atsevišķu apgabalu piederību pie dažādām ciltīm, ņemot par pamatu XII. g. s. Latvijā dzīvojošās ciltis. Šeit man jāpiezīmē, ka spriežot tikai pēc asinsgrupu formulas vien, nav iespējams ierindot kādu tautu zināmā ciltī un pierādīt šo tautu savstarpējo radniecību. Asinsgrupu formula ir jāuzskata kā objektivi nosakāma etno-antropoloģiska pazīme, kuŗa izlietojama vienmēr kopā ar pārējām etno-antropoloģiskām pazīmēm.

Lai veiktu šo uzdevumu, noteicu 1160 I Rīgas pilsētas slimnīcas pacientiem un veselām personām viņu asinsgrupu, atzīmējot uzvārdu, vārdu, tēva vārdu, vecumu, tautību, ticību, piederību, nodarbošanos un ģimenes stāvokli. Asinsgrupu noteikšanu izdarīja pēc Schiff'a makroskopiskās un Lattes de Dominicis mikroskopiskās metodes, nosakot asinsgrupu kā asinsķermenīšiem tā ari asinssērumam. 52 gadījumos atkārtoju grupu noteikšanu pēc zināma laika, lai pārbaudītu asinsgrupu pastāvību zem slimību un dažādu ārstēšanas paņēmienu iespaida. Rezultatā asinsgrupa bij vienmēr viena un tā pati. 50 gadījumos noteicu asinsgrupu pie slimnieka priekš un pēc nāves, pie kam ari šinīs gadījumos asinsgrupa nebij mainījusies. Bez tam uzkrita ari, ka asinssēruma specifiskās grupu īpašības ir

itkā rezistentākas pie personām, kuŗas mirušas no galvas vai mugurkaulāja smadzeņu slimībām.

Asinsgrupu pielietošanas izredzes paternitates noteikšanai pie Latvijas iedzīvotājiem un atsevišķām tautībām aprēķināju ar Schiff'a izvestām formulām, kuŗās aprēķināts paternitates noteikšanai derīgo un nederīgo ģimeņu kombinaciju daudzums.

No sava darba rezultatiem nāku pie sekošiem slēdzieniem:

1) Schiff'a makroskopiskā un Lattes de Dominicis mikroskopiskā metodes ir ērtas un labas un sevišķi noderīgas etno-antropoloģiska un tiesmediciniska rakstura darbiem.

2) Piežuvuša asins piliena sēruma grupa jānosaka pēc iespējas drīz, jo asins pilienam vairākas dienas žūstot, rezultats vairs nav skaidrs.

3) Par drošu un pareizu uzskatāma asinsgrupa, kuŗa gūta no asinsķermenīšu un sēruma asinsgrupas noteikšanas.

4) Asinsķermenīšu specifiskā grupu īpašība un sēruma izohaemaglutinīni nemainās, cik man izdevās noskaidrot, un asinsgrupa paliek viena un tā pati zem daudz un dažādu slimību iespaida.

5) Asinsķermenīšu jūtīgums un izohaemaglutinīnu titrs pie dzīva cilvēka var mainīties reizēm pat tādā mērā, ka tos gŗūti konstatēt pat ar visstiprākiem sērumiem un sevišķi jūtīgiem asinsķermenīšiem. Kas šo parādību izsauc un pie kādiem apstākļiem viņa iestājas, līdz šim nav iespējams pateikt.

6) Cilvēka asinsgrupa nemainās un paliek tā pati ari pēc nāves.

7) Mani novērojumi rāda, ka no līķa asinīm izohaemaglutinīni izzūd ātrāk nekā asinsķermenīšu specifiskā grupu īpašība.

8) Nāves cēlonis neatstāj iespaidu uz izohaemaglutinīnu izzušanu no sēruma. Vai tam par iemeslu ir trūdēšana vai citi kādi apstākļi, nav vēl izdevies noskaidrot.

9) Pēc nāves izohaemaglutinīni ir itkā rezistentāki pie personām, kuŗas mirušas ar galvas vai mugurkaulāja smadzeņu slimībām. Šī parādība ir vēl jāpārbauda pie lielāka materiāla.

10) Pie asinstraipu asinsgrupas noteikšanas diagnozi var drošāki pamatot uz asinsķermenīšu, nekā sērumu īpašībām.

11) Latvijas iedzīvotāji kopsumā dod samērā lielu III B$^{\alpha}$ grupas skaitu un tādēļ viņu asinsgrupu formula līdzinās Polijas un Krievijas asinsgrupu formulai. Latvijas iedzīvotāji un latvieši, ņemot vērā viņu asinsgrupu formulu un bioķimisko rāsu indeksu, ir jāpieskaita, kopā ar poļiem un krieviem, pie L. Hirszfeldt'a pārejas tipa (Uebergangstypus).

12) Vīriešiem un sievietēm Latvijā ir puslīdz vienādas asinsgrupu formulas.

13) Latvijā dzīvojošiem krieviem, poļiem, lietaviešiem un žīdiem ir apmēram tāda pati asinsgrupu formula un tikpat augsts bioķimiskais rāsu indekss, kā šīm tautībām citās valstīs.

14) Latvijas vāciešiem, salīdzinot ar Vācijas un Austrijas vāciešiem, ir samērā zems bioķimiskais rāsu indekss, kas izskaidrojams vai nu ar Latvijas vāciešu sajaukšanos ar pārējām Latvijas tautībām, kā latviešiem, krieviem, poļiem un leišiem, vai ar pēdējo tautību pārvācošanos.

15) Ja tagadējos latviešus sadalam pēc 1250. g. Latvijas territorijās dzīvojošām tautām 5 apgabalos (izslēdzot Rīgu), tad dabūjam asinsgrupu formulas ar bioķimiskiem rāsu indeksiem, kuŗi norāda uz to, ka leišu-latvju (baltu) ciltij piederējuši latgaļi, zemgaļi, sēļi un kurši, bet somu-igauņu ciltij tikai līdzīgi.

16) Zemgaliešu asinsgrupu formula un bioķimiskais rāsu indekss norāda uz stipru iespaidu no tādu tautu puses, kuŗām ir augsts rāsu indekss. Tādas tautas varēja būt vācieši un krieviņi, ar kuŗiem tad ari zemgalieši būs sajaukušies.

17) Latviešu tautas vispārējā asinsgrupu formula ir izveidojusies no leišu-latvju (baltu) un somu-igauņu cilts piederīgo asinsgrupu formulām; bez tam viņa ir stiprā mērā iespaidota no citu Latvijā dzīvojošu tautību, sevišķi no vācu un krievu, bet dažos apgabalos ari no poļu asinsgrupu formulām.

18) Asinsgrupu formulu var izlietot kā etnoantropoloģisku pazīmi kopā ar citām etno-antropoloģiskām pazīmēm.

19) Tēva asinsgrupu pie Latvijas iedzīvotājiem, spriežot pēc bērna un mātes asinsgrupām, iespējams iepriekš pasacīt 16,80%—45,84% gadījumos, pie Latvijā dzīvojošo tautību lie-

lākās daļas — apm. 30% gadījumos, tā tad vairāk, nekā to Schiff's aprēķinājis priekš vācu tautas (apm. 23,55%).

20) Latvijā izredzes uz paternitates noteikšanu daudz labākas, nekā pie daudzām citām Rietum-Eiropas tautām, sevišķi tas sakāms par latgaliešiem un krieviem.

21) Jo pie kādas tautas mazākā skaitā sastopama O grupa, jo labāk šī tauta noder paternitates noteikšanai, jo O grupas vietā stājas A jeb B grupa, kuŗas paternitates noteikšanā daudz izdevīgākas par O grupu.

22) Tas apstāklis, ka Latvija paternitates noteikšanas ziņā nostādīta labākā stāvoklī par citām tautām, sevišķi Rietum-Eiropas, izskaidrojams ar samērā mazu O grupas skaitu un samērā lielu B grupas skaitu.

23) Tā kā Latvijas tautību asinsgrupu formulas paternitates noteikšanai izdevīgākas par citām tautām, tad sevišķi mūsu valstī jāieteic viņu pielietot visos gadījumos, kad tiesai jānoskaidro paternitate.

24) Pievestie skaitļi par paternitates noteikšanas izredzēm Latvijā ir jāpārbauda pie lielāka ģimeņu materiāla, lai tādā kārtā asinsgrupu noteikšanas metode iegūtu vēl drošāku pamatu in foro.

25) Lai izvairītos no kļūdām, kuŗas var būt liktenīgas pie asinsgrupu noteikšanas paternitates noskaidrošanas gadījumos un pie asinstraipu identificēšanas, asinsgrupu noteikšana būtu jāizdara tiesmedicinas institutā, kuŗam ir speciali sagatavoti zinātniski spēki un iekārta.

Dr. med. Miķelis Veidemanis.

Kāds vārds par Sodu lik. 316¹. p. paredzēto naudas maksājumu.

Pēc Sodu lik. 316¹. p. vainīgie sodāmi ar ieslodzījumu cietumā un bez tam viņiem uzliekams naudas maksājums, ne augstāks par 5000 latiem. Ja vainīgais līdz sprieduma pasludināšanai ir izdarījis tikai vienu, šaī pantā paredzētu noziegumu, tad sprieduma izpildīšana nekādas grūtības nerada. Bet ja notiesātais līdz sprieduma pasludināšanai ir izdarījis vēl kādu citu noziedzīgu nodarījumu, tad jau paceļas jautājums par sodu apvienošanu uz sodu lik. 60. p. pamata. Attiecībā uz Sodu lik. 316¹. p. paredzēto naudas māksājumu valda domstarpības par to, vai pie sodu apvienošanas šis maksājums ir dzēšams ar citās lietās piespriestiem smagiem sodiem, jeb viņš pievienojams smagākam sodam. Pieņemsim, ka kāds X. pēc Sod. lik. 316¹. p. sodīts ar ieslodzījumu cietumā uz 1 mēnesi un bez tam viņam uzlikts naudas maksājums 50 latu apmērā un pēc kāda cita Sodu lik. panta sodīts ar ieslodzījumu cietumā uz 3 mēnešiem. Tagad paceļas jautājums, kāds sods minētam X. piespriežams pēc kopības un vai pie sodu apvienošanas ir dzēšams pēc Sodu lik. 316¹. p. uzliktais naudas maksājums. Kā jau minēju augstāk, par to valda domstarpības, un pat tiesu praksē ir bijuši gadījumi, kur virsroku ņēmis tas uzskats, ka šie naudas maksājumi dzēšami pie sodu apvienošanas ar smagāko sodu, kas piespriests citā lietā.

Ja uz Sodu lik. 316¹. p. paredzēto naudas maksājumu varētu raudzīties kā uz zaudējumu atlīdzību valstij, tad jautājums būtu pats par sevi skaidrs, un proti, viņš būtu jāizšķir tādā veidā, ka šis maksājums nekādā ziņā nav dzēšams ar smagāko sodu, bet Senata kriminalais kasacijas departaments savā 1926. g. 27. marta spriedumā Kevišu lietā ir atzinis, ka „Sodu lik. 316¹. pantā paredzētam naudas maksājumam ir nevis zaudējumu atlīdzības, bet gan naudas soda raksturs, kurš vainīgam uzliekams bez

minētā pantā noliktā cietuma soda". Taisni šo Senata spriedumu ari liek par pamatu tam uzskatam, ka Sodu lik. 316¹. p. paredzētais naudas maksājums pie sodu apvienošanas dzēšams ar citās lietās piespriestiem smagākiem sodiem. Pēc manām domām, ar pieminēto Senata spriedumu jautājumu nekādā ziņā nevar uzskatīt par izšķirtu un tas ari pamudināja mani izteikties par šo jautājumu.

Pēc Sodu lik. 316¹. p. vainīgais obligatoriski sodāms ar diviem sodiem: ar cietuma sodu, kuŗa vietā uz Sodu lik. 53. p. I. d. 3. pkta pamata, pie vainu mīkstinošiem apstākļiem, var ari piespriest aresta sodu, un bez tam vainīgam uzliekams ari otrs sods, kuŗam likumdevējs devis nosaukumu „naudas māksājums". Šāda sodīšanas sistema nav sveša 1903. g. Sodu likumiem, jo Sodu likumos atrodam veselu virkni pantu, kur bez cietuma soda obligatoriski uzliekami ari naudas sodi (piem. Sodu lik. 264. p. 2. d., 289. p. 2. d. 328. p., 330, p. 2. d., 349. p. 2. d. u. t. t.). Atsevišķi no šīs sistemas stāv Sodu lik. 608. pants. Šī panta I. daļā ari paredzēts cietuma sods un bez tam naudas sods, bet pēdējam jau ir fakultativs raksturs, jo viņa uzlikšana atstāta tiesas ieskatam. („Bez tam tiesa var uzlikt vainīgam naudas sodu.....").

1903. g. Sodu likumu tulkojumā, kuŗu sagatavojusi Tieslietu ministrijas sevišķa komisija, krievu tekstā sastopamie termini „денежная пеня" un „денежное взысканіе" viscaur tulkoti kā „naudas sods". Ir jau pareizi, ka bij. Krievijas likumdošanā jēdzieni „денежная пеня" un „денежное взысканіе" ir identiski, jo Miertiesn. Sodu lik. (XV. sēj. Уставъ о наказаніяхъ, налагаемыхъ мировыми судьями) naudas sodu apzīmēšanai atrodams vienīgi termins „денежное взысканіе" un tāpat tas apzīmēts Akcizes likumos (V. sēj. Уставъ объ акцизныхъ сборахъ), turpretim Muitas likumos (VI. sēj. Уставъ таможенный) atrodam kā terminu „денежная пеня", tā ari „денежное взысканіе", tomēr 1903. g. Sodu likumos šie termini ir stingri nošķirti viens no otra, par ko ari pārliecinājamies, ja piegriežamies Sodu likumu krievu tekstam un Taganceva komentariem pie šī likuma.

1903. g. Sodu likumi šķiro sodus pamatsodos, papildu sodos un atvietojošos sodos, pie kam Sodu lik. 2. pantā ir uzņemti tikai pamatsodi, taī starpā ari naudas sods (8. pkts), kuŗam krievu tekstā dots termins „денежная пеня“ (sk. 1., 2., 3. un 5. tezes pie Sodu lik. 2. panta Taganceva redakcijā). Sodu likumos visos taīs gadījumos, kur iet runa par „денежная пеня“ ir jāsaprot tikai tāds sods, kuŗš uzliekams kā pamatsods, bet tie naudas sodi, kuŗiem ir papildu sodu nozīme, krievu tekstā nes nosaukumu „денежное взысканіе“. Pie tāda slēdziena jau ir jānāk salīdzinot Sodu lik. vispārējās daļas atsevišķos pantos uzņemtos noteikumus. Sodu lik. 2. p. 8. pkta un 24. un 59. p. p, runā par „денежная пеня“, turpretim Sodu lik. 33. p., kuŗš jau satur noteikumus par papildu sodiem, runā par „денежное взысканіе“. Bez tam ari jau pieminētos Taganceva komentaros, 9. tezē pie Sodu lik. 24. p. ir noteikti norādīts, ka Sodu likumos priekš naudas sodiem ar papildu sodu raksturu ir piepaturēts termins „денежныя взысканія“ un 4. tezē pie 33. panta atrodams norādījums, ko Sodu lik. 33. pants uzskaita papildu sodus, kas norādīti likumu specialā daļā. Ja tagad piegriežamies Sodu lik. 264. p. 2. d., 289. p. 2. d. un 328. un 608. p. p. un citiem augstāk pieminētiem pantiem, kur kā sankcija bez cietuma soda paredzēts ari naudas sods, tad Sodu likumu krievu tekstā mēs atrodam, ka šiem naudas sodiem ir dots apzīmējums „денежное взысканіе“, no kā jau noteikti jānāk pie slēdziena, ka šaīs pantos naudas sodam ir tikai papildu soda raksturs.

Saskaņā ar Sodu lik. 60. p. 2. d. Sodu likumos norādītie papildu sodi, kas nav saistīti ar smagāko sodu, bet kuŗus tiesa piespriedusi par citiem, pēc kopības iztiesājamiem noziedzīgiem nodarījumiem, pievienojami smagākam sodam. Tā tad, piem., ja ir jāapvieno ieslodzījums cietumā uz 3 mēnešiem, kas piespriests pēc Sodu lik. 581. p. I. d., un ieslodzījums cietumā uz 1 mēnesi un naudas sods Ls 50.— apmērā, kādi sodi piespriesti pēc Sodu lik. 328. p., tad pie sodu apvienošanas uzliekamais sods jau būs (ar noteikumu, ka pēc kopības piespriežamais sods netiek paaugstināts) ieslodzījums cietumā uz 3 mēnešiem un naudas sods Ls 50.— apmērā.

Ja uz Sodu lik. 316¹. p. paredzēto naudas maksājumu jaraugās kā uz sodu, tad, izšķirot jautājumu, vai šis sods pie sodu apvienošanas ir dzēšams ar citās lietās uzliktiem smagākiem sodiem, vispirms ir jāizšķiras par to, vai šis sods ir pamatsods, vai ari papildu sods. Sodu lik. 316¹. p. pēc savas uzbūves ne ar ko neatšķiras no Sodu lik. 264. p. 2. d. 328. p. un citiem Sodu likumu specialā daļā uzņemtiem pantiem, pēc kuŗiem uzliekami divi sodi, un viņš pilnīgi iederās Sodu likumu vispārējā sistemā, un ja jau pieminētos pantos paredzētie naudas sodi ir tikai papildu sodi, tad nav iemesla raudzīties citādi uz Sodu lik. 316¹. p. paredzēto naudas maksājumu. Izšķirot jautājumu šādā garā, ir jānāk pie noteikta slēdziena, ka pie sodu apvienošanas pēc Sodu lik. 316¹. p. uzliktie naudas maksājumi nav dzēšami ar citās lietās uzliktiem smagākiem sodiem, bet uz Sodu lik. 60. p. 2. d. pamata viņi pievienojami smagākam sodam.

J. Konrads.

Tiesu prakse.

Senata spriedumi agrarās reformas lietā.

I.

1929. g. marta mēneša 15. dienā, Latvijas Senats, Apvienotās Sapulces rīcības sēdē, caurlūkojis Jelgavas Apgabaltiesas civ. proc. lik. 241. p. kārtībā, piekritības strīdus izšķiršanai starp tiesu un Zemkopības ministriju iesniegto Ēvalda B r e d a u prasības lietu pret Zemkopības ministriju dēļ īpašuma tiesībām uz nekustamu mantu, atrod:

No lietas redzams, ka Jelgavas Apgabaltiesa pieņēmusi caurskatīšanai Ēvalda Bredau 1925. g. 29. aprilī iesniegto prasības sūdzību pret Zemkopības ministriju, kuŗā tas, apgalvodams, ka ministrija ieskaitījusi ar agrarās reformas likuma 1. p. nodibinātā valsts zemes fondā viņam, prasītājam, īpašumā piederošās, no Talsu apriņķa Kalnamuižas atdalītas Kroke mājas, zem zem. grām. reģ. Nr. 2111, un koroborējusi valstij īpašuma tiesības uz tām, neraugoties uz to, ka šīs mājas, kā zemnieku zeme, ar minēto likumu nav atsavinātas, ievērojot šī likuma I. d. 2. p. 2. pkt. nosacījumus, — lūdz atzīt viņam īpašuma tiesības uz minētām mājām un dzēst zemes grāmatās ierakstu par viņu pāreju valsts īpašumā.

Pamatodamās uz civ. proc. lik. 240. p., Zemkopības ministrija ar 1925. g. 31. julija rakstu Nr. 867 paziņojusi Jelgavas Apgabaltiesai caur šīs tiesas prokuroru, ka minēto lietu ministrija atzīst par piekrītošu viņas izspriešanai uz agr. ref. lik. pamata, paskaidrojot pie tam, ka ministrijas rīkojums šai lietā nav revidējams civiltiesā, bet gan pārsūdzams vienīgi Senata Administrativam departamentam likumā par administrativām tiesām paredzētā kārtībā, ko prasītājs Ēvalds Bredaus savā laikā jau darījis, bet Senats viņa sūdzību atstājis bez ievērības,

un ka rīkojumu par prasības objektiem ministrija ir devusi ne kā fisks valsts privattiesiskā lietā, bet kā valsts varas (imperium) nesēja, kādēļ šī lieta uz civ. proc. lik. 1. p. piezīmes pamata nepiekrīt civiltiesas izspriešanai.

Ievērojot šo paziņojumu, Jelgavas Apgabaltiesa, saskaņā ar civ. proc. lik. 241. p., lietas iztiesāšanu apturējusi un lietu iesniegusi Senata Apvienotai Sapulcei piekritības strīdus izšķiršanai.

Apsverot augšpievestos apstākļus sakarā ar pastāvošiem likumiem, Senats, izklausījis Virsprokurora atzinumu, atrada:

Agr. ref. lik. I. d. 2. p. 1. un 2. punktos ir uzskaitītas tās nekustamu īpašumu kategorijas, no kurām sastādās ar šī likuma 1. p. nodibinātais valsts zemes fonds. Saskaņā ar tā paša likuma 2. p. 2. d. visi šie nekustamie īpašumi skaitās par atsavinātiem un pārgājušiem valsts īpašumā ar šī likuma spēkā nākšanas dienu. Atsavināto īpašumu ieskaitīšana un pārņemšana fondā ar minēto likumu uzdota Zemkopības ministrijai. Izpildot šo uzdevumu, Zemkopības ministrija rīkojas kā valsts varas izpildu organs un tādēļ viņas attiecīgie rīkojumi pieskaitāmi pie tādām bezstrīdus prasībām, kuras, nepielaižot ierunas sacīkstes kārtībā, piekrīt administratīvām, bet ne tiesu iestādēm, saskaņā ar civ. proc. lik. 1. p. piezīmi. Tomēr tas nebūt nenozīmē, ka Zemkopības ministrija ar savu rīkojumu varētu bezstrīdus kārtībā atņemt pilsoņiem ari tādu mantu, uz kuru agrarās reformas likums nemaz neattiecas, vai kuru šis likums tieši atzinis par neatsavināmu, jo, no vienas puses, ievērojot augstāk sacīto, Zemkopības ministrijas rīkojumi par nekustamu īpašumu ieskaitīšanu fondā ir tikai šo faktu konstatējoši akti, bet ne juridiski akti, ar kuriem ministrija šo mantu bezstrīdus kārtībā atsavina valsts īpašumā, un, no otras puses, lai aizsargātu pilsoņu privattiesības no valsts administrativo organu rīkojumiem, likums (civ. proc. lik. 4. (2.) p.) nosaka, ka privatpersonas, kuru uz likumu pamatotās tiesības aizskar pārvaldības iestāžu vai personu rīkojumi, var tiesā celt prasību, lai aizskartās tiesības atjaunotu. Tā kā attiecībā uz Zemkopības ministrijas rīkojumiem par atsavinātās nekustamas mantas

ieskaitīšanu valsts zemes fondā pastāvošos likumos nav paredzēti nekādi izņēmumi no citētā civ. proc. lik. 4. (2.) p. nosacījuma, jāatzīst, ka ari ar minētiem rīkojumiem aizskarto īpašuma tiesību atjaunošana civilprasības ceļā nav izslēgta.

Tas apstāklis, ka prasītāja, likumā par administratīvām tiesām (Lik. kr. 1921. g. Nr. 59) noteiktā kārtībā, administrativai tiesai (Senata administrativam departamentam) iesniegtai sūdzībai par Zemkopības ministrijas rīkojumu nav bijis panākuma, vai prasītājs tādu nav iesniedzis, tāpat neaizsprosto viņam ceļu savu īpašuma tiesību aizsargāšanai civiltiesā, jo saskaņā ar civ. proc. lik. 1. p., ikviens strīdus par civiltiesībām piekrīt civiltiesu iestāžu izspriešanai, neatkarīgi no tā, ka prasītāja sūdzība no kādas pārvaldības iestādes jeb personas, vai no administrativas tiesas atstāta bez ievērības.

Šī atzinuma pareizību neapgāž likuma par nekustamu īpašumu koroborēšanu sakarā ar agrarās reformas likumu (Lik. kr. 1923. g. Nr. 41) nosacījumi, — ka Zemkopības ministrija sastāda sarakstus par visiem uz agrarās reformas likuma pamata valsts zemes fondā ieskaitītiem nekustamiem īpašumiem un šos sarakstus izsludina „Valdības Vēstnesī" (1. p.); ka mēneša laikā ieinteresētām personām ir tiesības iesniegt sūdzības par nekustamu īpašumu pretlikumīgu ieskaitīšanu zemes fondā (2. p.), un ka pēc sūdzību termiņa notecēšanas, vai, ja sūdzības iesniegtas, tad pēc to izšķiršanas, atsavinātie īpašumi uz Zemkopības ministrijas pieprasījumu ir pārvedami zemes grāmatās uz valsts vārdu (3. p.), — jo šie nosacījumi nevis nodibina koroborēšanai nepieciešamo materialo pamatu — ar likumu noteikto atsavināšanu (civ. proc. lik. 868. p. 6. pkt.), — bet tikai noteic koroborēšanas izdarīšanas kārtību, papildinot, saskaņā ar civ. lik. 3002. p. piezīmi un 2995. p. piezīmi, notariata nolikuma 340. p. lietvedības nosacījumus. Tādā kārtā minētais likums ir tīri formalas, procesualas dabas likums, bet koroborēšanas materiala pamata iekšēja trūkuma (civ. lik. 3016. p.) dēļ aizskarto privattiesību atjaunošanas tām personām, pret kurām koroborējums vērsts, izdarāma vienīgi civ. proc. lik. 1. p. noteiktā kārtībā. Kas attiecas uz Lik. par nek. īpaš. korob.

2. p. nosacījumu, ka sūdzību iesniegšanai par nekustama īpašuma ieskaitīšanu fondā noteiktais mēneša laiks skaitāms no augšminētā saraksta izsludināšanas dienas „Valdības Vēstnesī", ja ieinteresētām personām jau iepriekš nav ziņots par viņas īpašuma ieskaitīšanu, kādā gadījumā pārsūdzības termiņš skaitāms no paziņošanas dienas, ievērojot 1922. g. 5. oktobŗa noteikumus par sūdzību iesniegšanas kārtību un laiku Senata administrativam departamentam, tad šis nosacījums, — ietverot sevī Likuma par administrativām tiesām (Lik. kr. 1921. g. Nr. 59) 3., 6. un 10. pantos izteikto un proti, ka sūdzības par Zemkopības ministrijas, kā centralas iestādes lēmumiem, rīkojumiem un rīcību iesniedzamas Senata administrativam departamentam mēneša laikā, — tikai papildina pēdējo 10. p. ar paskaidrojumu par šī termiņa aprēķināšanas kārtību sakarā ar to, ka Zemkopības ministrijas lēmuma vai rīkojuma pasludināšana ieinteresētai personai atvietota ar minētā likumā paredzēto nekustamo īpašumu izsludināšanu „Valdības Vēstnesī" un tādēļ kā tīri techniskas dabas nosacījums, nekādā ziņā nevarēja grozīt vai atcelt civ. proc. lik. 1. un 4. (2.) p. p. nodibinātos pamatnoteikumus.

Sacīto pastiprina ari sekošais. Lik. par nek. īp. korob. 1. p. nosaka, ka Zemkopības ministrijas izsludināmos zemes fondā ieskaitīto nekustamu īpašuṃu sarakstos obligatoriski jāatzīmē, ka atsavināto zemju bijušo īpašnieku tiesības uz neatsavinātām daļām un rūpniecības iestādēm, kā ari jau iegūto, bet zemes grāmatās vēl neierakstīto nekustamu īpašumu ieguvēju tiesības, — netiek aizskartas un tā paša likuma 3. p. — ka sarakstos uzskaitītie nekustamie īpašumi ir pārvedami uz valsts vārdu pilnā sastāvā, pie kam neatsavinātās šo īpašumu daļas un rūpniecības iestādes, kā ari iegūtie, bet zemes grāmatās vēl neierakstītie zemes gabali pēc tam atdalāmi zemes grāmatās tā paša likuma noteiktā kārtībā. Ari te ir runa tikai par koroboracijas izvešanas formalo kārtību un nav minēts par kādu sevišķu neatsavināto tiesību aizsargāšanas kārtību tajos gadījumos, ja piem. pēc noteiktā kārtībā izdarītās izsludināšanas, pati Zemkopības ministrija, kuŗai uzdots koro-

boraciju izvest neaizskaŗot neatsavinātās tiesības, šīs tiesības tomēr neatzīst resp. aizskaŗ. Tā kā minētās tiesības agrarās reformas likums nevis nodibina, bet deklarē par neatsavinātām, tad tās, protams, nevar uzskatīt par izrietošām no šī likuma, publiska rakstura tiesībām, kuŗu atjaunošana aizskāruma gadījumā piekristu administrativām tiesām, bet viņas kvalificējamas kā tādas, kuŗas agrarās reformas likums nav pārtraucis un kuŗas ari pēc šī likuma izdošanas turpina savu agrāko pastāvēšanu kā uz civillikumiem pamatotas, un tādēļ civ. proc. lik. 1. un 4. (2.) p. p. kārtībā aizsargājamas tiesības. Tādā kārtā pretējs Zemkopības ministrijas ieskats neatrod ne mazākā attaisnojuma pastāvošos likumos.

Lietas piekritība civiltiesai noteicama vienīgi pēc to attiecību juridiska rakstura, kuŗas prasītājs apgalvo par aizskartām ar Zemkopības ministrijas rīkojumu, un viņa lūgumu, neatkarīgi no prasītāja apgalvojuma pamatotības, bet ministrijas iebildums, ka nekustams īpašums atsavināts ar agrarās reformas likumu, atzīstams par attiecošos uz lietas būtību. Tādēļ, ja pēc lietas apstākļu apsvēruma, sakarā ar ministrijas iebildumiem, izrādītos, ka īpašuma tiesības uz nekustamu mantu, kuŗas par aizskartām skaita prasītājs, ir atceltas atsavināšanas ceļā ar agrarās reformas likumu, tiesa gan var prasīt pēc būtības atraidīt, bet nevis atzīt lietu par nepiekrītošu civiltiesai.

Griežoties no šiem apsvērumiem pie aprādītās Ēvalda Bredau prasības lietas caurskatīšanas pēc būtības un ņemot vērā, ka Zemkopības ministrijai, saskaņā ar augšsacīto, vispār nav piešķirta tiesība atsavināt nekustamu mantu tās ieskaitīšanai valsts zemes fondā, bet — tikai pārņemt atsavināto, un tādēļ prasības sūdzībā minētā nekustamā manta nav skaitāma par bezstrīdus kārtībā atsavinātu ar ministrijas rīkojumu; ka prasītājs Ēvalds Bredaus, lūdzot atzīt (atjaunot) viņam īpašuma tiesības uz šo mantu, apgalvo, ka Zemkopības ministrija šīs, viņam piederošās tiesības aizskārusi, ieskaitot to valsts zemes fondā; ka īpašuma tiesības uz mantu aizsargā civillikums; ka tādēļ Bredau strīdum ar Zemkopības ministriju ir civiltiesiska

strīda raksturs un tas, saskaņā ar civ. proc. lik. 1. p., izspriežams no civiltiesas, — Senats, pamatojoties uz to pašu likumu 241. p., — n o l e m j : atzīt, ka lieta piekrīt civiltiesas izspriešanai.

II.

1929. g. marta mēneša 15. dienā, Latvijas Senats, Apvienotās Sapulces rīcības sēdē, caurlūkojis:

Tiesu Palatas civ. proc. lik. 241. p. kārtībā, piekritības strīdus izšķiršanai starp tiesu un Zemkopības ministriju, iesniegto Ernestines N o r d prasības lietu pret Zemkopības ministriju dēļ īpašuma tiesībām uz nekustamu mantu, atrod:

No lietas redzams, ka Ernestine Nord 1923. g. 8. decembrī caur savu pilnvarnieku iesniegusi Rīgas Apgabaltiesā prasību, kuŗā, — apgalvodama, ka ministrija ieskaitījusi ar agrarās reformas likuma I. d. 1. p. nodibinātā valsts zemes fondā viņai, prasītājai, uz īpašuma tiesībām piederošu nekustamu īpašumu Rīgā, IV. hip. iec. zem zem. grām. reģ. Nr. 2082, neraugoties uz to, ka tas, kā nepiederošs pie minētā likuma I. d. 2. p. 2. pktā aprādītām nekustamu īpašumu kategorijām, ar minēto likumu nav atsavināts, — lūdz atzīt minēto mantu par piederošu viņai uz īpašuma tiesībām un neietilpstošu valsts zemes fondā.

Šo prasību Apgabaltiesa apmierinājusi.

Lietai nonākot Tiesu Palatā uz atbildētājas pilnvarnieka kasacijas sūdzības pamata, Zemkopības ministrija, pamatodamās uz civ. proc. lik. 240. p., ar 1925. g. 19. junija rakstu Nr. 676 paziņojusi Tiesu Palatai caur šīs tiesas prokuroru, ka augšminēto lietu Zemkopības ministrija atzīst par piekrītošu viņas izšķiršanai uz agrarās reformas likuma pamata, paskaidrojot pie tam, ka ministrijas rīkojums šai lietā nav revidējams civiltiesā, bet gan pārsūdzams vienīgi Senata Administrativam departamentam likumā par administratīvām tiesām paredzētā kārtībā, un ka rīkojumu par prasības objektu ministrija ir devusi ne kā fisks valsts privattiesiskā lietā, bet kā valsts varas (imperium) nesēja, kādēļ šī lieta, uz civ. proc. lik. 1. p. piezīmes pamata, nepiekrīt civiltiesas izspriešanai.

Ievērojot šo paziņojumu, Tiesu Palata, saskaņā ar civ. proc. lik. 241. p., lietas iztiesāšanu apturējusi un lietu iesniegusi Senata Apvienotai Sapulcei piekritības strīdus izšķiršanai.

Apsverot augšpievestos apstākļus sakarā ar pastāvošiem likumiem, Senats, izklausījis Virsprokurora atzinumu, a t r a d a : (Motivi tie paši, kas Ēvalda B r e d a u lietā līdz ... „par nepiekrītošu civiltiesai").

Griežoties no šiem apsvērumiem pie aprādītās Ernestines Nord prasības lietas caurskatīšanas pēc būtības un ņemot vērā, ka Zemkopības ministrijai, saskaņā ar augšsacīto, vispār nav piešķirta tiesība atsavināt nekustamu mantu tās ieskaitīšanai valsts zemes fondā, bet — tikai tiesība pārņemt atsavināto, un tādēļ prasības sūdzībā minētā nekustamā manta nav skaitāma par bezstrīdus kārtībā atsavinātu ar ministrijas rīkojumu; ka prasītāja Nord, lūdzot atzīt (atjaunot) viņai īpašuma tiesības uz šo mantu, apgalvo, ka Zemkopības ministrija šīs, viņai piederošās tiesības aizskārusi, ieskaitot to valsts fondā; ka īpašuma tiesības uz mantu aizsargā civillikumi; ka tādēļ Nord strīdum ar Zemkopības ministriju ir civiltiesiska strīda raksturs un tas, saskaņā ar civ. proc. lik. 1. p., izspriežams no civiltiesas, — Senats, pamatojoties uz to pašu likumu 241. p., n o l e m j : atzīt, ka lieta piekrīt civiltiesas izspriešanai.

Bibliografija.

Pilsētu pašvaldības darbinieku rokas grāmata. Docenta K. Dišlera un priv. doc. P. Mucenieka redakcijā. — Rīgā, 1929. g. Latvijas pilsētu savienības izdevums.

Ar šo grāmatu redakcija gribējusi atvieglināt pilsētu pašvaldības darbiniekiem vajadzīgo likumu sameklēšanu un pielietošanu, sakopojot un sistematizējot visus uz pilsētu pašvaldības darbību attiecošos svarīgākos likumus un instrukcijas. Un jāsaka, ka redakcija savu uzdevumu visumā ir sekmīgi veikusi. — Šī grāmata, kuŗā atrodams gandrīz viss, kam kāds sakars ar pilsētu pašvaldības iekārtu vai funkcijām, būs liels atbalsts pilsētas darbiniekiem, jo tiem nebūs veltīgi jāzaudē laiks, meklējot attiecīgus likumus pa dažādiem Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājumiem un „Valdības Vēstneša" gada gājumiem. Bez tam, sastapt no Latvijas tapšanas laika izdotu likumu pilnīgi negrozītā un nepapildinātā veidā ir diezgan liels retums. Gandrīz katrs vecāks likums lielākā vai mazākā mērā ir ticis grozīts un papildināts. Šāda likuma sameklēšana ar visiem to grozījumiem, papildinājumiem un atcēlumiem prasa daudz laika, jo nereti viens likums ir ticis 4—5 reizes grozīts un papildināts. Izstaigāt līdzi šiem pārgrozījumiem pilsētas darbiniekiem ir diezgan pagŗūti un vienā otrā gadījumā pie dažu jautājumu izšķiršanas tas var nokļūt uz maldu ceļiem. Lai to novērstu un atvieglinātu likumu pārskatāmību, redakcija saskaņojusi agrāk izdoto tekstu ar visiem to pārgrozījumiem, papildinājumiem un atcēlumiem, ievietodama likumu tādu, kāds tas patlaban ir spēkā. — Cik gŗūti visiem šiem likumu grozījumiem izsekot, redzams no tam, ka ari redakcija ir atstājusi dažu sīkāku papildinājumu neievērotu, piem. likumā par zemes ceļiem (lp. 309.) nav ņemts vērā, ka likums papildināts ar otro piezīmi pie 3. panta, kuŗa publicēta Lkr. 1928. g. Nr. 96.; bet šādu kļūdu krājumā ir maz.

Kā trūkumu varētu uzskatīt to, ka redakcija nav norādījusi, kad attiecīga likuma papildinājumi un pārgrozījumi stājas spēkā, jo ne ik reizes likums stājas spēkā 14 dienu laikā pēc tā izsludināšanas, bet dažreiz pašā likumā ir noteikts cits spēkā stāšanās laiks. Tā, piem., redakcija nav aizrādījusi, ka likuma par zemes ceļiem pārgrozījumi un papildinājumi stājas spēkā tikai no š. g. 1. aprīļa (lp. 310.). Pie papildinātiem un pārgrozītiem pantiem viscaur nav ieturēta vienāda konsekvence, jo uz dažiem pantiem norādīts Lkr. gads un skaitlis, turpreti uz citiem tikai Lkr. gads. Tāpat redakcija, ievietojot dažas instrukcijas, nav norādījusi, kur viņas izsludinātas un kad tās stājas spēkā; piem., instrukcija par satiksmes kārtību (lp. 311.), kuŗa publicēta „Vald. Vēstn." 1928. g. Nr. 114.

Lai pārāk nepaplašinātu grāmatas apmērus, redakcija dažus likumus ievietojusi stipri saīsinātā veidā, iespiežot tikai tos pantus, kuŗi tieši skaŗ pašvaldības intereses, atrod pielietošanu pašvaldības darbībā un kuŗi tamdēļ būtu jāzin pašvaldības darbiniekiem. Varbūt dažos gadījumos būtu bijis vēlamāk likumus ievietot nesaīsinātā veidā, jo bieži vien likuma pantiem ir ciešs savstarpējs sakars un pie pareizas likuma piemērošanas ir no liela svara likumu izlasīt visumā. Varbūt būtu bijis vēlams ari ievietot dažu likumu, kuŗš krājumā nemaz nav uzņemts, piem., „Likums par algotu darbinieku apdrošināšanu nelaimes un arodu slimību gadījumos". Bet, redzams, te zināmas robežas ir novilcis grāmatas apmērs.

Cik plašs ir pilsētu pašvaldības darbības lauks, tikpat plašs ir ari to likumu, noteikumu, instrukciju un dažādu apkārtrakstu tīkls, kas viņu apņem. Pārskatāmības dēļ redakcija visus šos likumus un instrukcijas sadalījusi pēc atsevišķām darbības nozarēm, pavisam 9 nodaļās. Lai gan šo sadalījumu nevar uzskatīt par izsmeļošu, jo, runājot ar vienu no šīs grāmatas autora vārdiem: „nekāds pašvaldības kompetencē ietilpstošo uzdevumu un lietu uzskatījums nevar tikt uzskatīts par izsmeļošu", tad tomēr ar šo sadalījumu redakcija ir ievērojamā mērā sekmējusi likumu, instrukciju un dažādu apkārtrakstu ātru un drīzu sameklēšanu.

Grāmatas X. un beidzamā nodaļā ievietoti Senata administratīvā departamenta 51 principiāls spriedums pilsētu pašvaldības lietās, kuŗiem visiem ir liela nozīme pie dažādu komplicētu jautājumu iztirzāšanas. Še jāpiezīmē, ka būtu bijis visai vēlams, ja ari jaunākā laika Senata principiālie spriedumi līdz š. g. 15. februarim būtu ievietoti, it īpaši vēl divi: Senata spriedums B a u s k a s pilsētas pašvaldības vēlēšanu lietā un Senata 1929. g. 21. janvaŗa spriedums Jēkaba K a p l a n a lietā attiecībā uz dzīvokļa nodokļa aprēķināšanu, kāds jautājums pēdējā laikā pilsētas domē izsaucis dzīvas pārrunas.

Visumā minētā rokas grāmata ļoti apsveicama, jo tā stiprā mērā atvieglos pilsētu pašvaldības darbiniekiem pūles dažādo likumu un instrukciju uzmeklēšanā un ari noderēs par atbalstu katram juristam, kam nāksies sastapties ar pilsētu pašvaldību lietām. — Jāpiezīmē vēl, ka grāmatas lietošanu atvieglina labi sastādīts a l f a b e t i s k s s a t u r a r ā d ī t ā j s. Ārzemju izdevumos tādi rādītāji ir ļoti parasti, bet pie mums viņi līdz šim vēl maz pazīstami.

A. S t r a u t m a n i s.

Redakcijai piesūtītas:

P. Sorokins, Minnesotas universitates socioloģijas profesors. **Revolucijas psicholoģija,** III., IV. un V. Tulkojis A. K r o d e r s. „Vaŗavīksnas" apgādībā, 1929.

Gustavs le Bons. „P ū ļ a p s i c h o l o ģ i j a". Tulkojis Arturs Kroders. „Vaŗavīksnas" apgādībā, 1929.

Kronika.

Likumisko mantošanas tiesību ierobežošana Zviedrijā.

Zviedrija sākusi pārgrozīt savas likumiskās mantošanas tiesības. Vecākajās un arī dažās jaunajās likumdošanās, kā zināms, mantinieki pēc likuma tiek aicināti pie mantojuma bez jebkāda radniecības pakāpju ierobežojuma, līdz bezgalībai, ad infinitum, kamēr vien aicinātā persona spēj pierādīt savu radniecību ar mantojuma atstājēju, kaut arī tā būtu 10. vai 12. pakāpē (kamēr ir „radu smaka"); starp citu, tā tas ir arī pēc spēkā esošiem Latvijas civillikumiem. Turpreti pēdējā laikā izvirzās uzskats, ka šīs tiesības būtu aprobežojamas ar zināmu pakāpi, lai mantojumu bez jebkāda attaisnojama pamata nesaņemtu tādi attāli mantinieki, kas mantojuma atstājēju tā dzīves laikā nav ne redzējuši, ne pazinuši („lachende Erben"). Līdz šim likumiskās mantošanas tiesības ierobežoja: Francijas Code civil (ar 12 pakāpēm), Italijas civ. lik. (ar 10), Šveices ZGB (aicina 2 parentelas pilnīgi, trešo pa daļai) u. c. Tagad šo ceļu sākusi iet arī Zviedrija, noteicot, ka mant. tiesības izbeidzas ar brāļiem un māsām, tā ka brāļu un māsu bērni vairs nemanto. Socialdemokrati lika priekšā strīpot arī brāļus un māsas, atstājot mantošanas tiesības tikai bērniem un vecākiem. Arī konservatīvajiem nebij principialu iebildumu pret likumisko mantošanas tiesību ierobežošanu; viņi tikai gribēja aicināmo mantinieku kontingentu paplašināt, ieskaitot tanī vēl arī brāļu un māsu bērnus (t. i. asinsradniekus līdz 4. pakāpei); vairums, kā redzams, ir izvēlējies vidus ceļu. Mantojumi, kas tādā kārtā kļūs brīvi, Zviedrijā piekritīs zināmam fondam; šis fonds nolemts audzināšanas nolūkiem.

Par šī grozījuma lietderību nevar būt šaubu. Ja mantojuma atstājējam nav tuvinieku, tad tālajiem radiniekiem pēc lietas būtības nav vairāk tiesību uz mantojumu, kā visai pārējai sabiedrībai, valstij. Un ja kādam mant. atstājējam arī kāds attālāks radinieks būtu kļuvis tuvs, tad viņš tā kā tā var piešķirt tam savu mantojumu ar testamentu vai mantojuma līgumu.

A. B.

Pārmaiņas tiesu resora sastāvā.

Iecelti:

1) Papildu miertiesnesis pie Liepājas apgabaltiesas Bruno Meisels par Liepājas apgabaltiesas locekli, ar ministru kabineta 1928. g. 6. novembŗa lēmumu; 2) Liepājas apgabaltiesas loceklis Alfreds Kiršfelds par tās pašas apgabaltiesas priekšsēdētāja biedri, ar ministra kabineta 1928. g. 22. novembŗa lēmumu; 3) vecākais tiesu amatu kandidāts pie Rīgas apgabaltiesas Konstantins Ozoliņš par papildu miertiesnesi pie Latgales apgabaltiesas, ar ministru kabineta 1928. g. 27. novembŗa lēmumu; 4) svarīgu lietu izmeklēšanas tiesnesis pie Latgales apgabaltiesas Jāzeps-Persijs Saukums par svarīgu lietu izmeklēšanas tiesnesi pie Rīgas apgabaltiesas, ar ministru kabineta 1928. 28. decembŗa lēmumu; 5) Ventspils apr. 1. iec. miertiesnesis Jēkabs Mundeciems par Ventspils zemes grāmatu nodaļas priekšnieku, ar ministru kabineta 1929. g. 22. janvaŗa lēmumu; 6) vecākais tiesu amatu kandidats pie Rīgas apgabaltiesas Teodors Šīrons par izmeklēšanas tiesnesi pie tās pašas apgabaltiesas, ar ministru kabineta 1929. g. 12. februaŗa lēmumu; 7) vecākais tiesu amatu kandidats pie Rīgas apgabaltiesas Kārlis Ziemelis par izmeklēšanas tiesnesi pie tās pašas apgabaltiesas, ar ministru kabineta 1929. g. 12. februaŗa lēmumu; 8) Talsu apriņķa izmeklēšanas tiesneša vietas izpildītājs Arturs Heikings par Talsu apr. izmeklēšanas tiesnesi, ar ministru kabineta 1929. g. 12. februaŗa lēmumu; 9) Jelgavas apgabaltiesas loceklis Eriks Feldmanis par tās pašas apgabaltiesas priekšsēdētāja biedri, ar ministru kabineta 1929. g. 12. februaŗa lēmumu; 10) Grīvas iecirkņa miertiesnesis Jānis Krūmiņš par Latgales apgabaltiesas locekli, ar ministru kabineta 1929. g. 12. februaŗa lēmumu; 11) vecākais tiesu amatu kandidats pie Latgales apgabaltiesas Nikolajs Koritcs par

papildu miertiesnesi pie tās pašas apgabaltiesas, ar ministru kabineta 1929. g. 12. februaŗa lēmumu; 12) Ventspils apr. II. iec. miertiesnesis Roberts Zemols par Ventspils apr. I. iec. miertiesnesi, ar ministru kabineta 1929. g. 28. februaŗa lēmumu; 13) Jaunjelgavas iec. miertiesnesis Aleksandrs Cīrulis par Ventspils apr. II. iec. miertiesnesi, ar ministru kabineta 1929. g. 28. februaŗa lēmumu; 14) papildu miertiesnesis pie Latgales apgabaltiesas Konstantins Ozoliņš par Grīvas iec. miertiesnesi, ar ministru kabineta 1929. g. 5. marta lēmumu.

Atsvabināti no amata:

1) Jelgavas apgabaltiesas priekšsēdētāja biedrs Jānis Stokets, uz paša lūgumu, ar ministru kabineta 1928. g. 28. decembŗa lēmumu, skaitot no 1929. g. 1. janvaŗa; 2) papildu miertiesnesis pie Liepājas apgabaltiesas Jānis Treilībs, uz paša lūgumu, ar ministru kabineta 1929. g. 2. janvaŗa lēmumu.

Redaktors: Docents **K. Dišlers.**

A. Gulbja grāmatu spiestuve, Rīgā, Ausekļa ielā 9.